

II RIIGIKOGU

6. istungjärk. **Protokoll nr. 148 (24).** 1924 a.

II Riigikogu koosolek 28. oktoobril
1924 a. kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 86 Riigikogu liiget.
Walitsuse looshis: Riigiwanem **Fr. Akel**, kohtuminister **R. Gabrel**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, rahaminister **O. Strandman**, põllutööminister **A. Kerem**, siseminister **Th. Rõuk**, haridusminister **H. B. Rahamägi**.

P ä e w a k o r d:

1. Eesti ja Põhja-Ameerika Ühisriikide wahelise rahatransfertide wahetamise kokkuleppe kinnitamise seadus — wäliskomisjoni ettepanek.

2. Eesti ja Rootsi wahel waimuhaigete asjus sõlmitud kokkuleppe kinnitamise seadus — wäliskomisjoni ettepanek.

3. Riigiteenistusseadus — I lugemisel.

4. Hoolekandeseadus — töökaitse komisjoni ettepanek.

5. Weneagiste pensionääride toetamise seaduse täiendamise seadus — töökaitse komisjoni ettepanek.

6. Põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse tühistamise seadus — **M. Martinson**'i ettepanek.

7. Põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

8. Tolli-põhitariifide osalise muutmise seadus — II lugemisel.

9. Wõimumärkide ja Wabaduse Risti kaitseseadus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Wain**.

Koosolek algab kell 5.05 min.

1. Päewakorra Juhataja **K. wastuwõtmine. Wirma:** Awan Riigikogu koosoleku. Päewakorra kohta sõna ei soowita, loen päewakorra wastuwõetuks.

Enne päewakorra juurde asumist on sõna sekretääril teadaandmisteks.

2. Teadaandmine Sekretäär **J. muudatuse kohta Wain:** Riigikogule Riigikogu koosseisus. on teatada, et Riigikogust on tagasi astunud 25. oktoobril

1924 a. rkl. Anton Jürgenstein Eesti rahwaerakonna Tartumaa walimisringkonna nimekirja järele. Kutse on saadetud järgmisele kandidaadile sama nimekirja järele Jakob Westholm'ile.

3. Teadaandmine Siis on Riigikogu komisjonidesse juhatusel teatada, et antud seaduseelnõude kohta. komisjonidesse on antud järgmised seaduseelnõud:

1. Esimese rahwuswahelise töökonwerentsi poolt Washingtonis wastuwõetud tööstusettewõtetes tööaega kaheksa tunniga päewas ja neljakümnekaheksa tunniga nädalas piirawa konwentsiooni eelnõu kinnitamise seadus — wäliskomisjoni soowil töökaitse komisjoni.

2. Konsulaarseadustiku muutmise seadus — wäliskomisjoni soowil rahaasjanduse komisjoni.

3. Transiidi wabaduse konwentsiooni ja statuudi kinnitamise seadus — wäliskomisjoni soowil rahaasjanduse komisjoni.

4. Eesti ja Hollandi wahel 24. juulil 1924 a. allakirjutatud kaubalepingu kinnitamise seadus — wäliskomisjoni.

4. Eesti ja Põhja-Ameerika Ühisriikide wahelise rahatransfertide wahetamise kokkuleppe kinnitamise seadus — I lugemisel. Wäliskomisjoni aruandja **J. Laidoner:** Austatud rahwasaadikud! 1922 a. kinnitas Riigikogu postilliidu Madriidi konwentsiooni. Selles konwentsioonis

on ette nähtud rahatransfertide wahetamine kõigi nende riikide wahel, kes Madriidi konwentsiooniga ühinenud. Käesolew seadus näeb ette niisuguse konwentsiooni wõi kokkuleppe sõlmimise Eesti wabariigi ja Ameerika Ühisriikide wahel. Ameerika Ühisriigid ei ole mitte ühinenud Madriidi konwentsiooniga. Kui on tarwidus niisuguste riikidega, kes

Madriidi konventsiooniga ühinenud ei ole, rahatransfertide wahetamise kokkulepe sõlmida, siis peab see eraldi teel sündima. Et Riigikogu on Madriidi konventsiooni kinnitanud ning sellega oma seisukoha awaldanud ja kuna käesolew kokkulepe Madriidi konventsioonist mitte lahku ei lähe, waid sellega täiesti kooskõlas on, ning et niisugune kokkulepe Eesti wabariigi ning Ameerika Ühisriikide wahel wäga tarwilik, siis esitab wäliskommisjon käesolewa seaduseelnõu Riigikogule wastu wõtmiseks. Wäliskommisjoni nimel teen ettepaneku käesolew seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on käesolew seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

5. Eesti ja Rootsi wahel waimuhaigete asjus sõlmitud kokkuleppe kinnitamise seadus — I lugemisel.

Wäliskommisjoni aruandja **J. Piiskar**: Eesti ja Rootsi wahel sõlmitud kokkuleppe waimuhaigete asjus on oma alguse saanud Rootsi saadiku kirjast wõi nootest, millega ta pööras Rootsi walitsuse ülesandel Eesti Wabariigi Walitsuse poole ettepanekuga, et mõlemad walitsused omawahel sõlmiksid kokkuleppe, mille järele mõlemad pooled wastastikusel alusel oma peale kohustuse wõtaksid igakord teatada teise riigi kodanikkude waimuhaigeks jäämisest, haigemajadesse paigutamise ja ka surma juhtumisest selle riigi diplomaatilisele esitajale, kelle kodakondsusesse waimuhaige kuulub. Sarnased teadaanded oleksid tarwilikud selles mõttes, et haige sugulastele wõimalust pakkuda haige saatuse eest hoolt kanda ja et ka riigiasutused wõiksid oma kodanikkude kasuks samme astuda ja nende waranduse eest hoolitseda.

See kokkulepe, nagu ma juba tähendasin, on wälja kujunenud wastastikusest nootede wahetamisest. See kokkulepe määrab kõigepealt ära I artiklis, et kui mõni Eesti kodanik Rootsis waimuhaigeks jääb ja ümberpöördult, siis teatakse tema haigemajasse paigutamisest, haigemajast wäljaminekust ja ka surma juhtumisest, kas Eesti saatkonnale Stokholmis wõi Rootsi saatkonnale Bestis.

Teises artiklis määratakse ära, mis sugused teated selle juures tulewad anda: nimi ja eesnimi; sündimisaeg ja paik; omadused ja elukutse; haigemajasse paigutamisaegne elukoht; wiimane elukoht päritolu maal; isa, ema ja sugulaste kohta mõnesugused teated ja weel teised mitmesugused teated. Wiimased artiklid lahendawad küsimusi, kuidas siis talitada, kui nõdrameelseks jäänud kodanik oma riiki saadetakse. See on õieti kõik selle kokkuleppe sisu.

Sarnane kokkulepe läheb oma wormi poolest lahku harilikudest kokkulepetest selles mõttes, et tema on sõlmitud wastastikuse nootede wahetamise teel Rootsi saadiku ja Eesti wälisministri wahel. Sarnane kokkuleppe sõlmimise wiis ei tule käesolewal juhtumisel mitte esimest korda ette, waid samalaadilisi kokkuleppeid on sõlminud Rootsi riik ka teiste riikidega, näiteks Daani, Belgia ja Ungariga.

Nagu tegelikus elus ettetulnud juhtumised näidanud, on sarnase kokkuleppe sõlmimine tarwilik, ja et selle teostamine enesega iseäralikka erilisi raskusi ei sünnita, sellepärast on Wabariigi Walitsus otsustanud käesolewa seaduseelnõu esitada Riigikogule wastuwõtmiseks. Wäliskommisjon waatas selle kokkuleppe läbi ning tunnustas wastuwõetawaks. Wäliskommisjoni nimel panen ette käesolew seadus esimesel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on käesolew seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

6. Riigiteenistus- seadus — I lugemisel.

Eelmisel koosolekul ülesantud sõnawõtjate nimekiri on läbi. Esitatud on rkl. Uibopuu poolt ettepanek, seadus I ja II lugemise wahel üldkommisjoni tagasi anda Riigikogus awaldatud mõtete kohaselt ümbertöötamiseks. Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Holberg**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesolewa seaduse arutamisel I lugemisel astus üles terve rida kõnelejaid mitmesugustest rühmadest, kes wäga terawalt arwustasid käesolewat seaduseelnõu. Siisamaani ei ole ükski Riigikogu liigetest samuti ka walitsuse esitajatest sõna wõtnud selle

seaduse kaitseks. (J. Piiskar, is.: See seadus ei wääri kaitset!) Mina pean tähendama, kui see seaduseelnõu üldkommisjonis ja ka alamkommisjonis arutamisel oli, siis wõeti need parandused, mis sellesse seaduseelnõusse on wõetud, suuremalt osalt üksmeelel wastu. Kõik parandused, mis on tehtud ja wastu wõetud, tehti kas walitsuse esitaja ettepanekul ja toetusel. Nüüd aga, kui keegi ei walitsuse esitajatest ega ka nende rühmade esitajatest, kes seaduse wäljatöötamisest osa wõtsid, käesolewa seaduse kaitseks sõna ei wõta, leian, et see mitte loomulik ei ole.

Minul oleks au üldkommisjoni nimel järgmist öelda nende arwustuste kohta, mis siin ette on toodud. Kõigepealt pean tähendama, et neist arwustustest suurem osa on ette kantud mitte õigel ajal ja õigel kohal, iseäranis just, mis puutub § 1 kohta, ja et nendest arwustajatest ainult osa wäärrib, et mina nendele wastaksin, kuna härra Uibopuu ja härra Eilman'i arwustused nii wildakad olid, et nende pärast meie kallist aega raiskama ei hakka. (Naer.) Kõigepealt, mis puutub härra Gustawson'i arwustusse, siis peab tähendama, et härra Gustawson pearaskusi oma arwustuses pani seletuskirjale, kuid kahjuks pean tähendama, et meie kodukord seletuskirja arutamist Riigikogus ette ei näe ja pean ütleva, et kahetsemiswäärt on härra Gustawson, et tema selle wiie aasta kestusel, mis ta Riigikogus on töötanud, ei ole weel niikaugele oma teadmistega jõudnud, et ei tea, mis alustel ja mis motiividel seletuskiri kirjutatakse. Minul oleks au meelde tuletada härra Gustawson'ile, et seletuskiri kirjutatakse aruandja poolt neil motiividel ja nende arwamiste alustel, mis komisjonis ette tuuakse komisjoni liigete poolt. Kui tahetakse seda ebaloomulikku ja naiwi jurisprudenti ainult minu arwele kirjutada, siis on see wäga suur eksitus, sest suurem osa põhjendusi ei ole minu omad, waid lugupeetud rkl. härra Rei ja üldkommisjoni esimehe härra Jaakson'i poolt ette toodud ja palju teisi põhjendusi, mis walitsuse esitajate poolt ja kodifikatsiooni osakonna liikme härra Tief'i poolt esitati. See oleks asjaolu, mis puudutaks seda arwustust wormilisest küljest.

Kui meie sisuliselt asume härra Gustawson'i, härra Jõeäär'i ja härra Linna-

mägi arwustuste juurde, siis oleks öelda järgmist: Kõigerohkem keerlesid waidlused selle küsimuse ümber, et riigiteenijad on liigitatud kahte osasse, mida pahaks pandi. Ja kui selles arwustuses mindi isegi nii kaugele, et nähti põhiseaduse § 6 rikkumist, siis saan ma sellest wäga hästi aru, kui niiwiisi hakkawad põhiseadust tõlgitsema härra Uibopuu ja härra Eilman, aga et sellele libedale teele sattus ka härra Jõeäär, siis on see igatahes suur üllatus ja wäga kitsas arusaamine meie põhiseadusest üldse, sest põhiseaduse § 6-das on selgesti öeldud, et ei wõi olla awalikõiguslikka eesõigusi, soo, isiku ja rahwuse peale waatamata. Kui meie selle küsimuse juurde tuleme, kas on otstarbekohane ja tarwilik liigitada riigiteenijaid kahte liiki, siis peame ütleva, et see tarwilik on, aga mis sellesse küsimusse üldse puutub, kas seda on tarwis käesolewasse seadusesse sisse tuua wõi mitte, siis peab tähendama, et sisuliselt ei kuulu see mitte käesolewa seaduse juurde, sest praegu ei ole mitte arutamisel riigiasutuste koosseisu seadus, waid ainult riigiteenistuseseadus, mis baseerub esimese seaduse peal ja mis alles weel täiesti wäljatöötamata ja wäljaandmata on. Selle küsimuse arutamine peaks kuuluma küll kõigi arusaamise järele esimese seaduse arutamise alla, aga mitte käesolewa seaduse arutamise juurde. Selle üle waielda, kas jätab Riigikogu riigiteenistuses seiswatest isikutest $\frac{2}{3}$, wõi $\frac{1}{3}$ wälja ametnikkude kategooriast, siis on praegu see kõik asjata ja üleliigne, ja mina julgeks tähendada, et see kõik ripub teist enestest, härrad rahwasaadikud, ära, ja teie wõite minu arwamise järele seda wäga hästi teha, et kõik riigiteenijad, wiimane kui üks, niihästi rööpaseadjad kui töölised, saaksid ühesugusel alusel kinnitatud koosseisude järele ametnikkudeks.

Aga nüüd, et siin awaldati arwamist, et kas see liigitamine kahte osasse otstarbekohane on ja et kas sellega ülekohtu ei tehta, siis peab ütleva, et see tõeliselt sugugi nii ei ole. Ja kui meie waatame teiste riikide seadusi ja korraldusi selles asjas, siis peab tähendama, et seal igalpool on ka wastawalt meile wabateenijate kategooria ette nähtud. Ja peab tähendama, et seal on palju kaugemale mindud, on puhtadministratiiv asutustes töötawate ametnikkude kohta see kategooria ette nähtud, kuna meil nad mää-

ramata aja peale, tähendab eluksajaks ametisse wõetakse. Näiteks ütleb Prantsuse seadus, et iga ametnikku wõib igal ajal lahti lasta, kui seda nõuawad üldised huwid. Niisama ütleb seda Inglise seadus. Saksa seadus on rohkem komplitseeritud, seal on ette nähtud kahte liiki riigiteenijad: 1) need, kes on rohkem kindlustatud, nagu meie ametnikud, ja 2) need, kes on vähem kindlustatud, kes wõiwad kergemini lahti lastud saada. Mikspärast see liigitamine tarwilik on? Mina arwan, et kui need arwustajad oleksid teisest seisukohast wälja läinud ja nimelt sellest seisukohast, et riigiteenija on ikka riigi päralt, aga mitte riik riigiteenijate päralt, nagu siin püüti kõik see aeg näidata, siis nemad minu seisukohaga ühinenud oleksid. Praegune seisukoht on täiesti ebaõige. Ja kui nüüd riik on andnud ühele kategooriale tõesti rohkem kindlustusi, ja enam-wähem püsiwa teenistuswahekorra, siis sellepärast, et seda awalikud huwid nõuawad, aga mitte sellepärast, et riigiteenijate huwid seda nõuaksid. Waadake, sellest seisukohast wälja minnes on põhjendatud riigiteenijate kahte osasse liigitamine. Teiseks meie teame, et riigi tegewuse juures, iseäranis praegusel ajal, riigi walitssusse kuuluvad palju ettewõtteid, mis puhtmajanduslikku iseloomu kannawad, kus wäga mitmesugused ülesanded riigiwõimu kätte wõetud. Ja siis on selge, et seal wõiwad kergesti tekkida niisugused tegewusharud, mis wäga lühikeseajalised on, möödaminewad on, ja niisuguste möödaminewate, mittepüsiwate ülesannete täitmiseks, ei wõi püsiwa teenistuswahekorraga ametnikka ametisse wõtta. Ja mina tahaksin öelda, et just niisuguste, mittepüsiwate ülesannete täitmiseks, on riigil tarwis sarnaseid teenijaid ja ametnikka, keda wõib igal ajal wabastada, kui seda ametit, seda teenistusk kohta enam olemas ei ole. Ja minu arusaamise järele wõiksimme meie leida niisuguseid mittepüsiwa iseloomuga kohti näiteks wälisasjade alal, näiteks delegatsiooni saatmine wõi mõni muu komandeerimine kuhugi. Siis wõiks sarnaseid kohti leida posti ja telegraafi alal, wõi raudteede walitsemise alal, ja peale selle wõiksid selle alla kuuluda need ametid, wõi need kohuste täitmised, mis on puhtmehaanilised, mis ei tarwita oma iseloomu poolest pikka ettewalmistust, näiteks uksehoidjad, igasugused majateenijad ja kutsarid.

Nende ülesandeid ja teenistust ei saa keegi ära määrata seadusega, waid see peab jääma ülemuse korraldusse. Pealegi julgen ma weel tähendada, et eriliselt meie oma seisukorra poolest wajame niisuguseid riigiteenijaid, nimelt sellepärast, et meil ei ole weel riigiasutuste koosseisud täiesti wälja kujunenud, ja meie ei tea weel, missugused ametiasutused, missugused ministeeriumid, osakonnad ja peawalitsused meil alles jääwad. Nende kujunemine on alles käsil ja neid ei saa weel seadusega ette määrata, ei ole nii tarku seadusandjaid, kes wõiks ära näha, kuipalju peawalitsusi ja ministeeriume meil peab olema, waid see peab praktikas ajalooliselt wälja kujunema. Ja sellepärast oleks just meil Eesti riigi seisukohast tarwilik, et meil oleks wõimalik siis, kui meil ametasutuste ümberkujundamine tuleb, wõimalikult kergesti riigiteenijatest lahti saada, et ei oleks nendega sõlmitud püsiwat ja kindlat wahekorda. Ja kuigi meie peaksime selle põhimõtte wastu wõtma, et wabapalgalisi ei ole, siis tegelikult kaob see tähtsus ikkagi ära, sest koosseisude wähenemise tõttu on riik sunnitud osa riigiteenijaid lahti laskma. Ma arwan, et niisuguseks näiteks wõiks ette tuua meie maakorralduse ala, ega meil see maakorraldus ei wõi igawesti kesta. See on nii öelda möödaminew nähtus, ja ükskord, hiljem wõi warem peab see peawalitsus ära kaduma, ja ei ole mingit mõtet sinna maakorralduse peawalitsusse wõtta ametnikka, kes wäga püsiwas wahekorras oleks riigiga. Mina arwan, et nendes kolmest põhimõttest oleks küllalt, mis õigustawad riigiametnikkude ja riigiteenijate liigitamist kahte kategooriasse.

Edasi, härra Jõeäär rõhutas, et praegu on meie riigiteenijate seisukord palju rohkem soodustatud, kui käesolew seadus seda tahab ette näha. Siin peab ütleva, et see on õige, ja see on tekkinud sellest ebaloomulikust seisukohast, et meil on puhtwormilisest küljest hakatud käsutama seda III Wene seaduse köidet, kus on öeldud, et meil wõetakse nimelt koosseisude mõiste aluseks eelarwe koosseisud ja et meil wiimane kui üks inimene, kes riigikassast palka saab, eelarwe koosseisudes ette nähtud, siis selle läbi on tekkinud see, et meil kõik riigiteenistuses seiswad isikud on omandanud need õigused, mis Wenemaaga wõrreldes wähestele olid ette nähtud, need õigused

olid ainult neil, kes olid ette nähtud nõn-danimetatud staatides. Minu arusaamise järele meie niisugusele seisukohale asuda ei wõi, mida rõhutab ka väga selgesti seletuskiri Wabariigi Walitsuse poolt esitatud seaduseelnõu juurde.

Edasi olgu tähendatud weel rkl. härra Gustawson'i poolt ettetoodud wäite peale, et kohustetäitjaks wõib olla ametnik ainult 6 kuud, mis tähendab, et kui selle 6 kuu jooksul ei ole ametnik tähendatud kohale kinnitatud, siis tema peab lah-kuma. Mina rõhutasin seda, kriipsuta-des just sellepärast alla, et muidu wõiks sedawiisi wälja tulla, et isikud, kes on nimetatud kohustetäitjaks ja kes ei wasta selle ametkoha nõuetele ning ei ole seda wäärt, et neid tähendatud koha peale wõiks kinnitada — wõiwad selle läbi au-tomaatselt 6-kuulise kohustetäitjaks ole-mise järele ametnikuks saada.

Mis siis selle kohta ette toodi, et wa-bateenijad, see tähendab ametnikud, kes wabakohtadel, et neile mitte ei ole sea-duses kindlaksmääratud palk ette nähtud, siis pean selle peale tähendama, et see on sellepärast, et nemad ju kokkuleppe alusel palka saawad. Wõib ka niisugune juhtumine olla, et wabateenija täiesti ilma palgata teenib, ja kui meie käesole-wa riigiteenistusseaduse alusel hakkak-sime neile palka määrama ja regulee-rima, siis kohe muutuks nende wahekord awalikõiguslikuks. (Wahelhüüe O. Gustawson'i, is. poolt. J. Soots, põl.: Eks walitsus ise wasta, kuidas sellega lugu on!)

Siin toodi ette, et Wabariigi Walitsuse redaktsioonis olid § 1 liigitatud ametni-kud, kes koosseisus ette nähtud wõi mitte. Komisjon muutis selle ära sellepärast, et see sugugi täpne ei ole ja juriidilisest küljest koguni ebamäärane. Meil nii-kui-ni peawad ka need wabateenijad ära märgitud olema ja tegelikult kujuneb asi nii, et kui nemad juba riigiteenistusse wõeti, siis on ju täitsa ükskõik, mis wahekord neil on. Oleks palju otstarbeko-hasem iga koha iseloom ära tähendada.

Edasi tähendas rkl. härra Linnamägi selle äritegemise kohta, et härrad mi-nistrid on sellest seadusest wälja jäetud. Selle kohta pean ma ütleva, et härra Linnamägi'l on selles asjas täielik õigus, kuid puht süsteemi mõttes ei saa kuidagi-wiisi Wabariigi Walitsuse liikmeid ja Riigiwanemat selle seaduse alla wõtta. Kui Wene seaduses kolmandas kõites oli

ette nähtud ministrite kohta teatud mää-rus nende ärilise tegewuse kohta, siis oli see wõimalik sellepärast, et Wenemaal oli minister ametnik. Meil ei ole minis-ter ametnik, ta on täiesti teises wahekor-ras. (W. Linnamägi, krst.: Kas meil ei ole siis ametnik?) Kui meie selle oleksime sisse wõtnud, siis tu-leb nii wälja, et minister oleks eluksajaks oma kohustetäitmisele määratud. Kui on tarwilik härradele ministritele äritege-wus ära keelata, siis wõib ju selleks väga hästi eriseadus wälja anda, aga käes-olewa seadusega seda teha on wõimatu. Härra Linnamägi nurises, et need seadu-ses tähendatud eeskirjad küllalt karmid ja kategoorilised ei ole. Nimetatud küsi-mus oli väga laialt ja pikalt komisjonis arutamisel, kus leiti, et see küllalt ots-tarbekohane ei ole. Ma pean tähendama, et meie eeskiri on weel hoopis kategoor-riilisem kui wälisriikides. Wälja arwatud Saksa riigiteenistusseadus. (W. Linna-mägi, krst.: Kus see lubatud on?) Wenemaal oli lubatud see teatud klassideni. (W. Linnamägi, krst.: Lugege paragrahwid hästi läbi!) Olen lugenud ja wõin ka Teile ette lugeda.

Siis toodi weel ette küsimus selle kohta, kas teatud teenistusaastate eest palgakõrgendust anda. Ma pean tähend-dama, et see küsimus on väga tähtis ametnikkude seisukohast ja wõib olla tuleb ta lahendamisele wõtta. Kuid käes-olewa seadusega ei saa kuidagi palgakü-simust lahendada ja kuna meil on riigi-ametnikkude jaoks wälja kujunenud omad eri-palgaseadused, siis leiti otstarbekoha-seks, et see küsimus peab ära otsusta-tama nende palgaseaduste juures, pealegi on meil väga mitmekesised palgaolud ja ametiasutuste koosseisud.

Edasi tehti weel wäiksemaid, mitte põhimõtteliku tähtsusega märkusi ning parandusi. Ma arwan selle kohta siin üldisel lugemisel tähelpanu pöörata oleks üleliigne, pealegi usun ma, et härrad ar-wustajad esinewad oma parandustega seaduse II lugemise juures.

Komisjoni nimel teen ettepaneku seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **K. Wirma**: On tehtud järgmised ettepanekud: komisjoni et-tepanek — seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta ja teine ettepanek, seadus-eelnõu I ja II lugemise wahel üldkommis-

joni tagasi anda Riigikogus awaldatud mõtete kohaselt ümbertöötamiseks —rkl. Uibopuu ettepanek. Wiimane ettepanek wõib alles siis hääletamisele tulla, kui seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetakse.

Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Anderkopp'il.

A. Anderkopp (töer.): Mul on au meie rühma nimel hääletamise motiivide kohta teatada järgmist: Meie rühm hääletab seaduseelnõu I lugemisel wastuwõtmise poolt, ja kui järgmine ettepanek hääletamisele tuleb — seda seaduseelnõu I ja II lugemise wahel komisjoni tagasi anda, siis hääletab meie rühm selle ettepaneku wastu järgmistel motiividel: pensioniseaduse järele on meil nõudmine ammu väga suur olnud, mitte üksi sellepärast, et inimesed, kes riigi teenistuses, on selle järele ammu wadjadust tundnud, waid ka sellepärast, et see riigi huwides on, sest muidu ei saa meie mitte nõuda, et paremad inimesed riigi teenistusse tulewad ja korralikult töötama peawad. Pensioniseaduse § 1 ütleb aga kindlasti ära, et teatawad alused, mis pensioniseaduses ette on ära nähtud, on wõimalik maksuma panna siis, kui riigiteenistusseadus maksuma on hakanud. Praegu meie arutame aga just riigiteenistusseadust ja on päris selge, kui meie tahame pensioniseadust selleks ajaks, kui seaduses ette nähtud, see on 1. jaanuariks 1925 a. maksuma panna, siis ei ole meil teist teed, kui meie peame riigiteenistusseaduse ka seksajaks wastu wõtma. Ja kui käesolewas seaduses tarwis parandusi teha, siis tuleb neid teisel lugemisel teha, aga ärgu püütagu seadusi sel teel maha matta, et neid komisjoni tagasi saadetakse. Ükskord on tarwis seda seadust maksuma panna ja sellepärast ei saa meie rühm teisiti kui selle seaduse komisjoni andmise wastu hääletada.

Juhataja **K. Wirma**: Hääletamismotiivide kohta on sõna rkl. Gustawson'il.

O. Gustawson (is.): Käesolewa seaduseelnõu kohta sõna wõttes tähendasin mina, et meie rühm on selle seaduseelnõu wastuwõtmise poolt I lugemisel, eeldades, et korda läheb läbi wiia II lugemisel tehtawaid parandus-ettepanekuid.

Wahepeal on aga härra Linnamägi seletusest selgunud, et demokraatliku liidu kangem pool on süle ja seljaga selle poolt, et riigiteenijad liigitatakse kahte kategooriasse: ametnikkudeks ja wabateenijateks, mille wastu meie enne kui pärast kategooriliselt waidleme. (Aruandja J. Holberg: Teie toetasite komisjonis kõiki seda.) Pealegi on härra Linnamägi seletustest selgunud, et demokraatlik liit tahaks näha seda seaduseelnõu weidi kangemana, kui see on esitatud. Peale muu tulewat riigiteenistusse astujailt nõutada õndsast tsaariajast tuntud ja meie arusaamise järele igweseks mahamaetud tunnistus poliitilise meelsuse kohta.

Tööerakond awaldas esialgu oma seisukoha härra Juhkam'i suu läbi wahelhüüetega kohalt. Nüüd on härra Anderkopp hääletamise motiivide kohta sõna wõttes otsekohe öelnud, et nad pooldawad käesolewa seaduse wastuwõtmist selle praegusel kujul. (A. Anderkopp, töer.: Kes seda on öelnud? Mina rääkisin, et parandusi on waja teha.) On selge, et põhjalikka parandusi wõib waid komisjon teha. Aga härra Anderkopp'i üteluse järele on nende rühm komisjoni andmise wastu. Sellest wõib järeldada, et nendel juba ette otsus walmis on: nad hääletawad tehtawad parandus-ettepanekud maha.

Kõige sellega arwestades paistab meie päris kindel olewat, et meie poolt II lugemisel tehtawad parandus-ettepanekud läbi kukutatakse keskrühmituste ja parema tiiva poolt, ja et seaduseelnõu sel kujul wastu wõetakse, nagu see on esitatud. See aga tähendaks, et suurem osa riigiteenijatest asetatakse seisukorda, mis kaugelt halwem kui praegune. Neil kaalumistel hääletab meie rühm selle seaduseelnõu wastu I lugemisel.

Juhataja **K. Wirma**: Hääletamismotiivide kohta on sõna rkl. Linnamägi'l.

W. Linnamägi (krst.): Kui minaeelmisel koosolekul käesolewat seaduseelnõu arwustasin, siis mitte selles mõttes, et teda maha matta wõi komisjoni anda waid ümberpöördult, mina leian, et seda seadust on tarwis wõimalikult kiirelt maksuma panna. Aga see seadus üksi küll pensioniandmist ei wõimalda, sest see seadus ei näe mitte koosseise

ette. Aga koosseise on tarwis, kui pensioniseadust maksma tahetakse panna. Kui koosseisu seadus wastu wõetud — siis saab pensioniseaduse järele pensioni maksma hakata, sest riigiteenistusseadus juhatab koosseisude seaduse juurde. Igatahes on käesolew seadus tarwis wastu wõtta ja neid puudusi, mis temal on, on vähemalt osalt II lugemisel wõimalik parandada. Sellepärast olen mina selle poolt, et seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetakse.

Juhataja **K. Wirma**: Hääletamisele tuleb ettepanek — seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

Hääletamisele tuleb rkl. Uibopuu ettepanek — seaduseelnõu I ja II lugemise wahel komisjoni anda. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

7. Hoolekandeseadus — I lugemisel.

Töökaitses komisjoni aruandja **L. Johanson**: Austatud Riigikogu liikmed! Üks neist seadustest, mille järele Eestis tungiw tarwidus, on hoolekandeseadus. Wene hoolekandeseadus on iganenud, ega wasta meie oludele ega ajale. Hoolekanne on küsimus, mille otsustamisest ükski enam-wähem kultuuriline riik mööda pole pääsenud ega ei pääse. Riikide eelarwetes on selleks otstarbeks summad järjekindlalt kaswanud.

See on tingitud sellest, et on hulk inimesi, kes ei suuda töötada, omale elu-ülespidamist teenida, on ka hulk inimesi, kes ei leia tööd. Ühiskond on rikas mitmesugustest waesuse ja wiletsuse kujudest, mille kõrwaldamiseks riik ja kogukond paratamata peawad abinõusid leidma, kui hinnatakse kodanikkude head korda ja julgeolekut. On tarwis anda neile wäetitele kes isata-emata, wõimalust elujätkamiseks ses sihis, et neist kaswaksid riigile tööjõulised ja wäärilised kodanikud. On tarwis anda warjupaika neile tööjõuetuile, kes wiletsusse sattunud, on tarwis wõimaldada rawitsemist ja erihoolekannet neile, kellel mõne ihuliikme puudus, on tarwis nõdrameelseid interneerida, et nad ei muutuks kahjulikuks seltskondlikule rahule.

On aga tarwis ka abinõud tarwitusele wõtta kerjamise wastu. Neid ülesandeid on riik ja kogukond igal tunnis-tanud ja jaganud, mitte ainult aastasada-sid, waid osalt aastatuhandeid.

Neid ülesandeid on suurendanud wäga tuntawalt ka wiimane ilmasõda.

Et sellest tungiwast tarwidusest, mis Eestis hoolekandeseaduse järele on, ülewaatlikku pilti saada, selleks lubage ette tuua mõned arwud, mille kohta olgu tähendatud, et osa neist täielikud ei ole, waid tegelikult need arwud weel palju suuremad on. Kuid päris täpseid andmeid pole meil senni suudetud korjata.

Nende andmete järele, mis töö-hoolekandeministeeriumilt, statistika keskbüroolt ja kogukonna omawalitsustelt saadud, on Eestis hoolekande suhtes olud järgmised.

1921 a. andmete järele oli toetus-saajaid: linnades — 7928, maakondades — 22.943, kokku 30.870. Statistika keskbüroo andmete järele, mille juures alati tähendatud „ligikaudne“, oli ka 1923 a. lõpul kogukonna omawalitsustel hoolekandevaluseid: maakondades — kinniseid 2.753, lahtiseid — 8.581, kokku 11.334. Linnades kinniseid — 1.676, lahtiseid — 5.214, kokku 6.890. Üldse kokku 18.224.

Töö-hoolekandeministeeriumi andmete järele jagunesid 1921 aasta toetussaadajad: kuni 15 a. wanuseni:

	Meesterahwaid.	Naisterahwaid.
Linnades	693	784
Maakondades	4.428	4.591
K o k k u	5.121	5.375

15—20 aasta wanuseni:

	Meesterahwaid.	Naisterahwaid.
Linnades	68	188
Maakondades	552	554
K o k k u	620	742

20—60 aasta wanuseni:

	Meesterahwaid.	Naisterahwaid.
Linnades	434	1.279
Maakondades	2.070	3.011
K o k k u	2.504	4.290

Üle 60 aasta wanad:

	Meesterahwaid.	Naisterahwaid.
Linnades	929	4.173
Maakondades	2.240	5.496
K o k k u	3.169	9.699

Toetuse andmise põhjuseks oli:

Alaline tööjõuetus	14.556	korral
Ajutine „	2.094	„
Perekonna toitja surm	1.367	„
Tööpuudus	212	„
Perekonnatoitja wangistus	79	„
Toetussaja alaealsus	59	„
Muud põhjused	355	„

Kui suur täielikkude waestelaste ja üldse waestelaste arw, selle kohta puuduwad andmed.

Nende arwu laseb oletada see asjalu, et 1.426 korral oli toetussaamise põhjuseks perekonnatoitja surm ja abisaajate alaealsus. Kuid siin tuleb silmas pidada, et 1) enamal juhtumistel waestelaste eest hoolitseb mõni sugulastest, 2) ei saa toetust need, kes abi saawad pensioniseaduse alusel wõi mõne teise asutuse poolt, 3) ei kuulu siia hulka osa neist, kes warjupaikades, 4) tuleb abiandmise ja hoolekande mõttes waestekslasteks arwata ka need lapsed, kelle wanemad waimuhai- ged, töowõimetud, eluaegses wõi pikaajalises wangis, lapsed maha jätnud jne.

1922 a. eelarwes ettenähtud abitarwitajate arw oli linnades:

Tallinnas	1.647
Narwas	770
Pärnus	700
Wiljandis	300
Kuressaares	150
Baltiskis	7
Tartus	900
Rakweres	110
Walgas	180
Wõrus	237
Haapsalus	40
Kokku linnades	5.241
Kokku maakondades	9.114

K o k k u 14.355

Petseri ja Paide kohta puuduwad andmed.

Wanadekodusid — waestemaju — oli Eestis 1922 a. kogutud andmetel:

Waldades — 322, kohtade arw — 2.929; Linnades: a) omawalitsuste — 18, kohtade arw — 930; b) eraasutuste — 16, kohtade arw — 450. Kokku üldse 356 asutust — 4.309 kohaga.

Töö-hoolekandeministeeriumis kogutud andmete järele selgub, et ligi $\frac{1}{2}$ niinimetatud „waestemajadest“ wõi „seکیدest“ on maal elamiseks kõlbmatus seisukorras. Iga waestemaja kohta tuleb 7—8 hoolealust, mis waga wäikene

arw on waestemajade otstarbekohase korralduse ja kasutamise seisukohast. Äärmiselt kulukas on niisuguste waestemajade korrashoidmine, kütmine ja walgustamine waldadel. Neis ei wõi jutugi olla terwishoiu nõuete täitmisest, hoolealuste rawitsemisest ja järelwalwest.

Kui Soome andmetega wõrrelda, saame järgmise pildi: Meil waestemajaid 322, kohtasid — 2929 ja hoolealuseid keskmiselt igas waestemajas 9. Soomes selle wastu on waestemaju palju wähem, nimelt 243, kohtade arw on aga suurem — 19.457 ja iga waestemaja kohta tuleb keskmiselt 80 elanikku. Kuigi Soome kogukonna üksus keskmiselt poole suurem on, kui meie wald, siiski ehitawad nad seal wanadekodu tihti mitme peale ühiselt. Meil on aga waestemaju pea niisama palju kui waldasid.

Ajakohaste wanadekodude korraldamine maakonnawalitsuse kaudu on meil liig pikkamisi edenenu. Ühtki wanadekodu ei ole senni weel korraldanud Harju ja Petseri maakonnad. Tegelikud korraldustööd on käimas Wiru maakonnawalitsusel wanadekodu asutamiseks 30 hoolealusele Aa mõisas ja Wõru maakonnawalitsusel — 50 hoolealusele Erastwere mõisas.

Ellu on kutsutud senni maakonnawalitsuste poolt wanadekodud: Järwa maakonnas 1921 a. Äiwere mõisas 30 hoolealusele. See maakond on sel alal õieti teiste ees käinud, tema on rohkem ära teinud, kui teised. 1922 a. asutati samas maakonnas weel teine wanadekodu Aawere mõisas 40 hoolealusele. Edasi on wanadekodusid asutatud:

Saare maakonnas 1922 a. Haeska mõisas 30 hoolealusele, Walga maakonnas 1922 a. Tõlliste mõisas 30 hoolealusele, Lääne maakonnas 1923 a. Mõisamaa mõisas 75 hoolealusele, Tartu maakonnas 1924 a. Kawastu mõisas 100 hoolealusele. Siin ei ole hoolealusteks õieti mitte wanad, waid enam-wähem wigased wanaimesed. — Pärnu maakonnas 1924 a. Woltweti mõisas 35 hoolealusele. Wiljandi maakonnas 1924 a. Puiatu mõisas 30 hoolealusele. Seega oleks kokku 8 kodu, 360 hoolealusele.

Üldse on riigis wanadekodusid linnadel 18, 930 hoolealusega, maakondadel 8, 360 hoolealusega, eraasutusi 16, 450 hoolealusega, — kokku 31 wanadekodu, 1740 hoolealusega. Waestemaju on 322,

2929 hoolealusega. Kokku on warjuparke wanadele 353 umbes 4669 hoolealusega. Nendest oleks linnakodudes keskmiselt 52, maakonnakodudes 45, erakodudes 30 ja waestemajades 9 iga üksiku kohta.

Lahtise toetuse juures paistab silma haruldaselt wäike abirahamäär. Nii oli 1922 a. linnades keskmine toetusmäär: kõigesuurem 820.—, kõigeväiksem 50.— kuus; maakondades 169 marka 63 penni kuus.

Üle poole abisaajatest saawad maal alla 100 marga kuus. Kõigewäiksemad toetusmäärad on: Seli wallas — 75 penni, Triigi, Laiuse, Tähtwere ja Sõmeru waldades — à üks mark, Wõnnu ja Martna waldades 1½ marka, Kehtna, Torgu, Halingu ja Kogula waldades à 2 marka jne.

Üldiselt wõib iseloomulikuna märkida, et 1) just alaealiste abitarwitajate arw on suur; Petseri ja Saare maakonnas on ligi pooled abitarwitajatest alaealised. Osalt mõjuwad siin kaasa sõjajärelolud, kui ka suurte perekondade arw. Teiseks paistab silma, et naisi on abitarwitajate hulgas rohkem kui mehi; 3) antawate abirahade wäiksus, nagu ma juba tähendasin, 75 penni, 1, 1½ ja 2 marka hinge kohta päewas; Üldine kalduwus rahalisi toetusi määrata, kuigi abiandmine natuuras otstarbekohasem on; 5) et perest-perre külakorras käimine weel kadunud ei ole. Niisuguseid külakorralisi oli 1922 aasta andmete järele 63 isikut, mõnel juhtumisel — Läänemaal — isegi ema rinnalapsega, keda külakorda saadetakse. Kuuendaks paistab silma, et erahoolekanne — kirikud, seltsid — wõrreldes endise ajaga enam nimetuswäärilist tegewust ei awalda, kuna endised erawarjupaigad püsiwad weel ainult riiklikkude ja omawalitsuste toetuste waral ja lahtise hoolekande alal töötawad pea ainult omawalitsused.

Tulles laste juurde, kelle eest hoolekanne weel tähtsam, kui raukade ja töowõimetute eest, kujutawad hoolekandeseaduse alusel ellukutsutawate asutuste ja korralduste tarwilikkust järgmised andmed:

Peale waestelaste, kes hoolekannet wajawad, on töö- ja hoolekandeministeeriumi rinnalaste- ja emadekodudes kolme wiimase aasta jooksul wastu wõetud mahajäetud ja leitud lapsi: Tallinnas 23, Kuressaares 8, Tartus 4, kokku 35. Käesolewal aastal on Tallinna ko-

dusse kunni 1. oktoobrini mahajäetud lapsi toodud 8, läinud aastal 6, seega suureneb see arw. Väljaspool abielu sündinud lapsi, kelle õigusi peab hoolekandeseadus kaitsma ja selleks wõimalused looma, et ka need lapsed tarwiliku kaswatuse saaksid, oli Eestis 1922 a. linnades 335, maakondades 1401, nendest poisslapsi 904, tütarlapsi 832, kokku 1736 last. 1923 aastal oli linnades 368, maakondades 1204; nendest poisslapsi 822, tütarlapsi 770, kokku 1572 last.

Tegelikult on siin arwud weelgi suuremad, sest osa kogudustelt puuduwad tarwilikud teated.

Kunni 1. jaanuarini on seal töö-hoolekandeministeeriumi rinnalaste- ja emadekodust läbi käinud 295 ema, neist wallalisi 261, abielus 25, leski 10. Lapsi on sama aja jooksul läbi käinud 554, neist väljaspool abielu sündinud 425, abielus — 80, mahajäetud lapsi 34. Weel tungiwamalt nõuawad laste eest hoolitsemist, lastekaitset need arwud, mis kõnelewad rinnalaste ärahukkamisest. Awalikuks on tehtud rinnalaste ärahukkamisi: 1920 a. — 41, 1921 a. — 62, 1922 a. — 71, 1923 a. — 54. Et üks osa awalikuks tegemata jääb, selle juures ei wõi kahtlust olla. Missugune mõju hoolekande korraldusel laste hukkamise wähenemise kohta on, seda näeme Saare maakonnas: kui seal 1919 a. tuli awalikuks 4 lapsehukkamist, siis selle järele, kui awati rinnalaste- ja emadekodu, 1920 a. ja järgmistel aastatel, iga aasta üks juhtumine. Et hoolekandeseaduse alusel korraldataw abi ja nõu ning hooldajad tarwilikud on ema terwise ja lapse elu hoidmiseks, seda näitawad arwud awalikustehtud ihuwilja häwitamise kohta. Tehti awalikuks ihuwilja häwitamisi: 1920 a. — 26, 1921 a. — 44, 1922 a. — 67, 1923 a. — 77. Nagu siit näha, kaswab arw iga aastaga. Aga need on ju ainult juhtumised, mis awalikuks tehtud, üldiselt wõib öelda, et Eestiski ihuwilja häwitamist enam on, kui sünnitusjuhtumisi, mille arw oli keskmiselt kuus: 1921 a. — 1895, 1922 a. — 1861, 1923 a. — 1790, nagu näha, iga aastaga wäheneb. Siinkohal tuletagem ka meelde seda suurt rinnalaste surewust, mis Eestis on, wähemalt iga seitsmes laps sureb esimesel eluaastal.

Hoolekandekorraldused on ka tarwilikud selleks, et neid inimesi, kes mitmesugustel sotsiaalsetel ja teistel põhjustel langewad wõi langeda ähwardawad, ai-

data ja wiia uuesti olukorda, kus nad aasate inimestena wõiwad tegutseda. Siin on hoiatawaks näiteks arwud, mis kõnlewad sellest, et paljudel naisterahwastel, eriti suuremates linnades, puudub wõimalus tööga eluülespidamist teenida. Käesolewa aasta andmetel on langenud naisterahwaid: Tallinnas registreeritud 436, walwealuseid 100; Tartus — 56, Wiljandis — 15.

Need kõik on kuiwad arwud, kuid maaliwad meil sotsiaalkorrast õige sünge ja kurwa pildi. Wäga kurb on laste, eriti rinnalaste, ja emade eest hoolekande küsimus, mida ka hoolekandeseadus eriti rõhutab. See on küsimus, mille kohta õigusega öeldakse, et tema juures peab peatuma iga sotsiaalpoliitik, ta ko-putab iga riigitegelase uksele, ta teeb muret arstidele, toob tööd sotsiaalstatistikutele, kihwtitab töölisklassi tegelaste elu, lamab raske koormana nende emade õlgadel, kes raske tööga omale eluülespidamist teeniwad.

Lastekodusid on Eestis normaalsetele lastele: riiklikka — 8 asutust 470 hoolealusega, omawalitsuslikka — 14 asutust 800 hoolealusega, erakodusid — 8 — 200 hoolealusega, kokku 30 lastekodu 1550 hoolealusega. Linnades on oma lastekodusid loonud Tallinn, Tartu, Narwa, Pärnu, Wiljandi, Walk ja Kuressaar. Maakondadest on kodud olemas: Järwa, Wiru, Wõru ja Pärnu maakonnawalitsustel. Asutamisel on lastekodud Harju, Saare, Wiljandi, Tartu ja Järwa — teine kodu — maakonnawalitsustel.

Hoolekandeseadus näeb ette eriasutused wigastele lastele. Wigaseid lapsi kunni 19 eluaastani on Eestis 1922 a. registreeritud 1260, nendest kooliealisi 1059, see on 85%; erawarjupaika rawitsemiseks, käsitööõppimiseks ja hariduse- saamiseks wajawad 816, see on 65%. Nendest on haiguse tagajärjel wigaseks jäänud 875, see on 70%, sünniwead ja õnnetujuhtumised 370, see on 30%. Koolieas-olewatest wigastest lastest on täitsa kooliõpetuseta 252 last, see on 20%. Lastest on majanduslikult kehwad 852, see on 69%, seisukord keskmine 326, see on 26%, jõukad 19, see on 1,5%.

Oletada tuleb, et kaugeltki kõik wigased lapsed registreeritud ei ole, sest et registreerimine wabatahtlikul ülesandmisel sündis ja arstide poolt toimetati, kelle wõrk maal wäga hõre on. Töö-

hoolekandeministeeriumil on praegu asutamisel wigaste laste kodu 60 hoolealu- sele.

Üldrahwalugemise andmete järele oli wigaseid riigis: ühe käe puudumisega, meesterahwaid 544, naisterahwaid 143, kokku 687; kahe käe puudumisega, meesterahwaid 18, naisterahwaid 12, kokku 30; ühe jala puudumisega, meesterahwaid 745, naisterahwaid 226, kokku 971; kahe jala puudumisega, meesterahwaid 97, naisterahwaid 60, kokku 157; kokku wigaseid meesterahwaid 1404 ja naisterahwaid 441, üldse kokku wigaseid 1845. Wigaste kodusid Eestis, peale ühe tööhoolekandeministeeriumi poolt ülewalpeetawa sõjainwaliidide kodu 50 hoolealusega, ei ole. Wigastatud sõjameestele wastawate ametite õpetamiseks peetakse tööhoolekandeministeeriumi poolt ülewal 2 ühiselumaja, üks Tallinnas 45 hoolealusega ja üks Tartus 30 hoolealusega.

Kodudest mitmesuguste defektidega anormaalsetele lastele on järgmised olemas: tööhoolekandeministeeriumi poolt asutatud kodu nõdrameelsetele lastele 100 hoolealusega; kohtuministeeriumi kodu kuritegelistele lastele 140 hoolealusega. Asutamisel on: wigaste laste kodu 60 hoolealusega, pimedate laste kodu 60—100 hoolealusega ja alaealiste tütarlaste kodu 25 hoolealusega. Kurikalduwustega lapsi on koloniis 130, rohkem sinna wastu wõtta ei ole wõimalik ruumpuudusel. Wiimasel ajal on kõik isikute ja asutuste sellekohased palwed tagasi liikatud ja ainult kohtuotsuste põhjal saadetud lapsed wastu wõetud. Haridusministeeriumis on senni kurikalduwustega laste kooli Koloweresse registreeritud 102 last, kool ise weel ei käi. Osa lapsi ja alaealisi wiibib wangimajades noorte osakonnas.

Hoolekandeseadus näeb ette ka nõdrameelsete hoolekande korralduse.

1919 a. ministeeriumi poolt kogutud andmete järele, mis linnade kohta wäga puudulikud, oli kogukondades nõdramõistuslikka 1364, nendest toitsid endid ise 132, said omastelt ülespidamist 736, kogukonnalt 428, kerjasid 18. Üdrahwalugemise andmete järele on Eestis 2614 waimuhaiget ja 842 sünnipärast idioti, kokku 3456. Hoolekande tegelased arwawad, et neist wähemalt üks kolmandik interneerimist wajawad. Senni on interneeritud Seewaldis 493, Tartu ülikooli waimuhaigete kliinikus umbes 120, Jäme-

jalal 73, Pilgusel 35, Woltwetis, „Tartu kodus“ ja mujal umbes 50 wagusamat ja töö - hoolekandeministeeriumi „Udriku“ nõndramõistuslikkude kodus 75 hoolealust, kokku umbes 846 isikut. Seega oleks waja weel tungiwalt interneerida umbes 300—400.

Langetõbised, kes hoolekannet wajawad, senni registreeritud ei ole. Wõrrelde teiste maade andmetega, wõiks langetõbiste arwu Eestis umbes 900 peale arwata — Soomes 3.300.000 elaniku kohta ümmarguselt 2.500 langetõbist. Raskematele neist on waja oma eriwarjupaik.

Pimedaid oli üldrahwalugemise andmetel: mehi 816, naisterahwaid 1354, kokku 2160; tummasid — meesterahwaid 208, naisterahwaid 171, kokku 379; kurtisid — mehi 669, naisterahwaid 776, kokku 1445; kurttumme — meesterahwaid 646, naisterahwaid 616, kokku 1262.

Kui palju Eestis kerjajaid, selle kohta puuduwad andmed.

Praegu on suur warjupaikade puudus wanadele, tööjõuetutele, aga ka eriwarjupaikasad pole tarwilikul määral waimuhaigetele, idiootidele, wigastele, inwalididele, pimedatele, haigetele jne. Hoolekande korras tuleb abi anda ka neile puudustkannatajaille haigetele ning wigastele, kes waesuse pärast enesele haiguse korral ise arstiabi ei saa nõutada.

Ka õnnetujuhtumiste arwud pole wäikesed. Nii on registreeritud õnnetujuhtumisi, wigastusi: 1920 a. — 100 juhtumist, 1921 a. — 388, 1922 a. — 1303, 1923 a. — 3217, — iga aastaga enam. Siin hulgas ka wigastused ja õnnetused töö juures.

Et meil sotsiaalseid olusid tuleb parandada ja hoolekande otstarbekohane korraldus tarwilik, seda näitab ka iga aastaga kaswaw enesetapmiste arw, kus hulgas suur protsent puuduse tagajärjel enesetapjaid. Nii on enesetapmisi olnud 1920 a. — 58, 1921 a. — 114, 1922 a. — 193 — ühes katsetega —, 1923 a. 173 ja käesolewa aasta esimesel poolel juba üksi 130.

Need on arwud, mis küllalt selgelt kujutawad meie sotsiaalseid olusid, ja näitawad, kui tarwilik on hoolekandeseadus.

Mis puutub hoolekande rahalistesse summadesse, siis kui rehkendada 18.000 hoolealusega ja kui wõtta igaihe kohta keskmiselt 12.000 mk. aastas, teeks aastas see rahaline kulu 216 miljoni marka wälja.

Kuna siin seaduses on ette nähtud teistsugused korraldused, nagu perekondadesse paigutamine, siis see korraldus isenesest wähen dab märksa neid kulusid. Praegu annawad omawalitsused aastas wälja 120 miljonit. Üldse on waga raske kulusid ette näha juba sellepärast, et waesus ja kõik need nähtused, mille kohta ma arwusid ette tõin, on liikurwad ja wahel mõnel aastal, kui olud paremad, on ka abitarwitajate arw wäiksem, teistel aastatel wõib see abitarwitajate arw palju suurem olla. Ei looda keegi, et kui hoolekandeseadus maksma pannakse, siis kõik need hädad ja wiletsused kaowad. Ei suuda seda teha ükski hoolekandeseadus ega teine seadus praegustes tingimustes. On tarwis kaotada, wähemalt wähen dada wiletsuse põhjusi: ja siin on abinõud teguriteks, mis käsitawad majanduselu, sotsiaalseid wahekordi, üldhari dust, isiku arenemist jne. Kuid hoolekannet on siin niisama tarwilik kui arstiabi haigetele.

Kui hoolekandeseadus maksma hakkab, ei suudeta asuda kõigi ülesannete teostamisele, waid seda tehakse järkjärgult.

Ettenähtud hoolekandeseaduse esimehe paremus on see, et tema loob kindla, läbimõeldud korralduse ja kawa, süsteemi, mille alusel asutakse hoolekande ülesande otstarbekohasele teostamisele. Ja see peab wõimaldama wõimalikult wähemate kuludega suuremaid tagajärgi saawutada.

Hoolekandeseadus teeb oma teostajatele tegutsemise lähtekohaks põhimõtted, mis proowitud ja tunnustatud teiste, meist ses suhtes ette jõudnud riikide poolt. Need põhimõtted, mille alusel seaduseelnõu kokku seatud ja mis töökaitse komisjoni poolt wastu wõetud, oleksid järgmised:

1) Kuna waremini hoolekannet rohkem heategewuse ja armuanni laadi kandis, on käesolewas seaduses põhimõttelikult tunnustatud ja läbi wiidud hoolekannet tarwitawa isiku õigus hoolekannet tarwiduse korral saada.

2) Abi tuleb anda ainult tõelistele abitarwitajatele peale põhjalikku abitarwitaja seisukorraga tutwunemist, sest iga liig kerge abiandmine mõjub demoraliseeriwalt.

3) Samal põhjusel jääwad abiandmise kulud ühiskonna — riigi wõi omawalitsuse — kanda ainult siis, kui abitarwitaja

jäädawalt töowõimetu on wõi kantud kulude tagasinõudmine teda wõi tema perekonda weel suuremasse puudusesse wõib saata, wõi kui temal ei ole omakseid, kes tema eest kohustatud ja suudaksid hoolt kanda. Muil juhtumistel nõutakse abiandmiseks kulutatud summad tagasi.

4) Kui wähegi wõimalik, peab abi seisma tööandmises; teisest küljest peawad ka kõik abisaajad tööd tegema, isegi siis, kui tööjõudu ainult wähesel määral järele jäänud on.

5) Kõik abitarwitajad seisawad kindla järewalwe all, et kindlustada antud abi õiget ja korrapäralist tarwitamist.

6) Rahaandmisest tuleb wõimalikult hoiduda ja selle asemel abi anda natuuras wõi ülewõlpidamise andmise läbi.

7) Era-heategewate seltside tegewus tuleb järewalwe alla seada ja plaanikindlalt korraldada, sest miski ei mõju nii kahjulikult kui plaanita armuannete jagamine, tihti isikuile, kes kõlbliselt abi saama õigustatud ei ole.

8) Abiandja orgaan peab kättesaadawal ja abitarwitajale ligidal seisma, mispärast suurem osa hoolekande ülesannetest omawalitsuste peale langeb ja riik ainult niisugust abiandmist korraldab, mille teostamine omawalitsuste poolt raskusi sünnitab, riigi poolt aga otstarbekohasemalt korraldatud saawad.

9) Abi tuleb õigel ajal anda, hädalistel juhtumistel wiibimata; tema peab wõimalikult nii korraldatud olema, et abitarwitaja abisaamise järele edaspidi enese eest ise hoolitseda wõiks.

10) Abi määramine sünnib wõimalikult kollegiaalse orgaani poolt, et isiklikka ja juhuslikka mõjusid kõrwaldada.

11) Abi peab küllaldane olema hädast wäljaaitamiseks wõi tarwiduse korral äraelamiseks, kuid teisest küljest ei tule mitte rohkem anda, kui hädapärast waja on.

12) Abi korraldamine peab plaanikindlalt olema üle terve riigi.

13) On püütud seltskonna kaastegewust hoolekande alal elustada, tema esitajaid hoolekande asutuste hoolekogudest osa wõtma kutsudes ja samuti wõimaldades nende kutsumist hoolekande nõukogusse ja omawalitsuse hoolekande ametkondadesse, kui ka laste nõuandjateks.

14) On abinõud tarwitusele wõetud kerjamise kaotamiseks.

15) Iseäralikku rõhku on pandud laste eest hoolitsemise peale nende kaswatamise ja tööõpetamise läbi ja lastekaitse peale.

16) Hoolekannet on laiendatud ka laste peale, kes ümbruses elawad, mis nende waimlist, kõlblist wõi kehalist edenemist ähwardab ja wõimaldatud nende eemaldamine sellest ümbruskonnast.

17) On püütud alaealiste õiguslikku kaitset otstarbele wastawalt korraldada.

18) On wahet pidamata silmas peetud nõndanimetatud ärahoidwat hoolekannet, et wõimalikult ära hoida alalisesse puudusesse sattumist, neile aga, kelle töowõimetust wõi tööoskamatust mõningate abinõude waral wõimalik kõrwaldada wõi wähendada, seda kätte õpetada (idioonid, pimedad, wigased jne.).

Seadus ise sisaldab 13 peatükki, millest esimene käsitab üldmäärusi; kõigepealt ära märkides, et hoolekande alla kuuluwad kõik isikud, kes puudust kannatawad wõi hoolekandelist abi wajaawad ähwardawa puuduse eemale tõrjumiseks, ühes lugedes, kes eriti hoolekande alla kuuluwad. Hoolekande ja abi saamiseks tuleb § 2 järele pöörata walla-, alewi- wõi linnawalitsuse poole. Hoolekannet teostatakse kindla kawa järele riigi- ja omawalitsuste poolt (§ 9), misjuures kuulud kuuluwad sunduslikkude wäljaminekute hulka ja kaetakse eelarwe-summadest (§ 10). Töö-hoolekandeministeerium ja omawalitsused wõiwad hoolekannet teostada, hoolekandeaasutusi korraldada ning walitseda kas otsekohe wõi wastastikuse kokkulepe alusel seltskondlikkude wõi heategewate organisatsioonide kaudu, missuguseid terve rida on, misjuures ka wiimaste üle järewalwe sisse seatakse, mis on terwes seaduses koondatud töö-hoolekandeministeeriumi kätte, kes seda teostab hoolekande-osakonna ja terwishoiu peawalitsuse kaudu, kusjuures aga laste hoolekandeaasutustes on haridusliku ja kaswatusliku külje üle walwamine haridusministeeriumi ja tema orgaanide kätte antud.

Teises peatükis, mis kõneleb hoolekande kohustusest, määratakse kõigepealt, et hoolekannet antakse selle omawalitsuse kulul, wälja arwatud erihoolekannet, kelle piirides abitarwitaja wiimati üks aasta wahet pidamata alaliselt elanud. Siin on põhjenduseks kõigepealt see,

et meil 1917 a. saadik hinge kirjas olemist ei ole.

Edasi käsitatakse väljaspool abielu sündinud laste õigusi, misjuures lapse isa kohustatakse peale lapse ülalpidamise kulude kandmise ka lapse ema eest hoolitsema kindlaksmääratud aeg enne ja pärast sünitamist, ühtlasi ka tasuma sünitusega ühenduses olevad arsti- ja ämmaemanda kulud (§ 24).

Eesti naisorganisatsioonide liidu poolt soovitati komisjonile siia juurde võtta paragrahvi, et „väljaspool abielu sündinud lapse isaks peetakse seda, keda ema lapse isaks on tunnustanud. Sellekohane teadaanne saadetakse vastava hoolekande asutuse poolt ülesantud isale meeldetuletusega, et ta oma kohustuste täitmisele asuks ema ning lapse kohta. Isaks tunnustatud on õigus, kui ta ennast isaks tunnustada ei taha, kuu aja jooksul vastawateskohtuasutustes nimetatud teadaande kohta kaebtust tõsta“.

Töökaitse komisjon lükkas selle ettepaneku tagasi, arwates, et see võimaldab kuritarwitust.

Küll aga on seaduses öeldud, et niisama kui teistele abitarwitajatele abiandmiseks tarvitatud kulud on abiandjal asutusel õigus kohtu teel sisse nõuda neilt isikutelt, kes abitarwitaja eest kohustatud hoo't kandma, ja seda suudawad teha, talitatakse ka väljaspool abielu sündinu isaga. Kuna aga tihti neid kohustusi ei taheta täita laiskuse, hooletuse või kangekaelsuse pärast, siis on abiandjale asutusele õigus antud sarnase isiku teenistusele ja muile sissetulekuile keeldu peale panna, kantud kulud tema warandusest sisse nõuda või wiimase abinõuna teda sunduslikult töömajasse paigutada või mujale tööle saata, nii kauaks, kunni kõik kantud kulud tasutud saawad ja tema oma kohustusi wabatahtlikult täitma hakkab. Nagu tõendawad kohtutegelased, ei saa ka väljaspool abielu sündinud lapsed oma isalt isegi mitte seda toetust kätte, mis kohtuteel välja mõistetud. Juhtumisi, kus kohtuteel väljamõistetud summad kätte saadakse, tulewad ette 100 kohta mõned.

Ka on ette nähtud, et abiandmiseks tarvitatud kulud on abiandjal asutusele õigus hoolealuse päralt olevast warandusest katta.

Kolmas peatükis käsitab hoolekannet laste ja alaealiste eest. Siin määratakse Daanimaa eeskujul igale hoolealusele

lapsele nõuandja, kes lapse kaswatuses juures lapsele enesele ja tema kaswatajale nõuandmisega abiks on.

Hoolealuste laste üle walwawad hoolekandeadasutused ja nõuandjad. Et lapsi kurjale teele awatlemise eest üldse hoida, on seaduses (§ 35) keeld, et wanaasjade- jne. kauplused ei tohi alla 15-aastastelt lastelt midagi osta või müümiseks võtta. Kuna ju ka alkoholi müügi- ja joogikohtades wiibimine alaealiste kõblise arenemise peale allakiskuwalt mõjub, siis asus töökaitse komisjon seisukohale, et neis kohtades wiibimine, aga ka tubaka- ja kangete jookide müümine alla 16-aastastele lastele on keelatud. Edasi loetakse üles need põhjused, mis võimaldawad last wanematelt, hooldajatelt või teistelt isikutelt ära võtta — hoole alla. Siin on üles loetud olukorrad, mis lapse waimlisele, kõblisele ja terwishoidlikule seisukorrale sedawõrd hädaohtlikud, et see last hukka võib saata.

Laste kaitseks on ette nähtud ka puudustkannatajatele raskejalgetele arsti- ja ämmaemanda abi, emade nõuandekohad, aga ka imetamise ajal toetus eluülespidamiseks ja arstiabi.

Hoolekannet laste eest teostatakse kas lastekodudes või laste perekonda kaswatada andmise teel.

Rinnalaste- ja emadekodud kutsutakse ellu töö-hoolekandeministeeriumi poolt, ning töötawad ministeeriumi poolt maksmapandud põhikirja alusel. Kodude järele walwawad hoolekogud, kelle liikmeteks hoolekandeministeeriumi esitaja, kodu juhataja, kohaliku omawalitsuse arst ning omawalitsuse ja asjastuhwitatud seltskondlikkude organisatsioonide esitajad. Seaduses on üldse püüet aset leidnud, ka eraorganisatsioonide ja isikuid, kes asjast huwitatud, hoolekande tööle rakendada, mis ka kulude kokkuhoidmist toob.

Et lapsed mitte halbadesse perekondadesse ei satuks, selleks teeb seadus oma nõudmistega takistusi.

Töökaitse komisjon pidas tarwili-kuks seaduses ka ära märkida, et kehwa terwisega laste jaoks asutawad linna- ja maakonnawalitsused tarbekorral suwekuudeks maale suwikoloniid, kuhu puudustkannatajaid lapsi maksuta, teisi maksu eest terwise kosutamiseks wastu wõetakse. Juba Wene seaduste järele on suuremad wabrikud ja tehased kohustatud awama oma wabriku naistöliste

rinnalaste tarwis sõimed. Ka uues hoolekandeseaduses ei saa nii sõimedest kui ka lasteaiast mööda minna.

Neljas peatükk käsib neid erikorraldusi ja asutusi, mis tarvilikud wigaste ja kurikalduwustega laste, pimedate, kurtumade ja nõrgamõistuslike eest hoolekandmiseks. Siin on ette nähtud warjupaigad, töökodud, koolikodud.

Siin tõi komisjon täiendawa paragrahwi: puudustkannatajad hoolealused, kellel warandust, sissetulekut wõi ka omakseid ei ole, kes kohustatud oleksid ja suudaks nende ülespidamise ja õpetamise eest hoolitseda, samuti kurikalduwustega alaealised, kes eeluurimise ja kohtu all on, wõi kohtu poolt kurikalduwustega alaealiste laste paranduswarjupaikadesse mõistetud, waestelaste warjupaikadest kurikalduwuse tõttu wälja heidetud, koduta jäänud ning uulitsale sattunud alaealised, kui need niisuguse eluwiisi pealt tabatud, mis kuritegewusele wõi prostitutsioonile kaldumist eeldab, kuritegijate, joomarite ning awalikkude naisterahwaste lapsed, kellelt puuduliku kaswatuse tagajärjel kuritegewusele wõi prostitutsioonile kaldumist wõib eeldada, wõetakse koolkodudesse, töökodudesse ja warjupaikadesse wastu maksuta, kuna warandusega wõi sissetulekuga isikute ülalpidamise eest, samuti ka nende eest, kellel on omakseid, kes nende eest kohustatud on hoolt kandma ja oma warandusliku seisukorra poolest seda teha suudawad, maksu wõetakse töölike eest ülewaltpidamise kulude suuruses.

Kodudes antakse algharidust ja õpetatakse tööd.

Peatükk 5. käsib hoolekannet ajutiselt töowõimetute, haigete ja nende ning wangistatud isikute perekondade eest, kellele toetuse ja rawitsuse andmine ühiskonna ülesanne, kui neil isikuil enestel warandust ega sissetulekut ei ole.

Peatükk 6. Hoolekannet puudustkannatajate raukade ja teiste alaliselt töowõimetute eest määrab ära kõigepealt abisaamise õiguslikud. Raugaea alguseks on wõetud 60. eluaasta. Abi antakse: kodus, perekonda paigutamise teel, wõi sellekohases asutuses. Et inimesed oma ülesandeid wõiksid täita niikaua kui suudawad, on ette nähtud, et wanade- ja wigastekodudes korraldatakse hoolealustele jõukohaseid töid, nagu aiatöö, korwipunumine, ketramine, arstirohu taimede kaswatamine, korjamine ja kuiwatamine jne.

Ka karistused kodudes on korrariikkumise eest ette nähtud. Need on: noornitus, töötasut mahaarwamine kunni poole töötasu suuruseni, kunni kolmeks päewaks kartseri panemine, misjuures pimead kartserid keelatud on. Iseäranis wiimane karistus tekitas komisjonis wastuwaidlust, kuid leiti, et kuigi wanade ja wigastega tegemist, siin korrahoidmiseks ka kartseri karistus peab jääma.

Siia peatükki kuuluwaid abitarwatajaid wõib ka perekondadesse paigutada, kes nende eest tarwilikult hoolt kannawad. Ka perekonda ülewaltpidamisele antud isikud on kohustatud jõukohaselt tööd tegema, mis kergendab nende ülewaltpidamist.

Seitsmes peatükk kõneleb hoolekandest nõdrameelsete ja langetõbiste eest, kes abi wajawad ja kelle tarwis töö-hoolekandeministeriumi poolt ja kulul terwishoiu peawalitsuse korraldusel sellekohased rawitsusasutused ja warjupaigad asutatakse. Nagu teada, on sarnaseid asutusi juba osalt olemas.

Kaheksas peatükk loob korralduse õnnetujuhtumiste, tulekahju, weeuputuse, raudtee- ja laewaõnnetuse jne. läbi kannatanutele, kusjuures on ette nähtud: 1) esialgne abi, 2) ajutine abi selleks, et uuesti ja enesele ja perekonnale ülespidamise teenimist wõimaldada, 3) pikaajaline laen neile, kes liikumata waranduse loodusliku õnnetuse läbi kaotanud.

Üheksas peatükk — kerjamisest — siin on walitsustarwilikuks pidanud kõigepealt kerjamise mõiste, mis wastawates seadustes puudulikult kindlaks on määratud, ära määrata. Kerjamine keelatakse ära, kuid luuakse ka korraldus, kuidas kerjajatega talitada. Kerjajad jagunewad kahte liiki, ühed, keda puudus selleks sunnib, teised, keda mitte puudus ei sunni, waid laiskus jne.

Kumbagi liigi tarwis on oma abinõud: ühele toetus ja abi, teisele — tööle sundimine ja karistus.

Et hoolekannet otstarbekohaselt teostada, on tarwis ellu kutsuda asutus, kus need, kes hoolekande alla langewad, kuid töowõimelised, uuesti tööle awitatakse, neile tööd wõimaldades. Selleks on kawatsetud ellu kutsuda — Inglise eeskujul — t ö ö m a j a (peatükk X), mille ülesandeks: 1) puudustkannatajatele isikutele, kes tööd teha suudawad, ajutise teenistuse andmine, 2) tööle ergutamine, 3) nende isikute tööle panemine, kellelt

muul teel võimalik ei ole neid hoolekandekulusid sisse nõuda, mille tasumiseks nemad kohustatud, 4) kindla teenistuse leidmise juures abiksolemine.

Töömajasse paigutatakse ainult isikud, kes üle 18 aasta vanad on.

Töömajal on 2 osakonda: wabatahtlik ja sunduslik.

Töömaja korraldus on nii loodud, et ta ise omad kulud ära tasub.

XI peatükk sisaldab karistumäärusi, mis kooskõlas uue kriminaalseadustikuga.

II osas on ära määratud lähemalt need ametid, mis hoolekannet teostavad. Siin on kõrgemaks hoolekande teostawaks, korraldawaks ja tema järele walwawaks ametiks töö-hoolekandeministeerium, kui riigi keskasutus, missuguse kätte ka wälismaal need ülesanded koondatud on, näiteks Daani, Põhja-Ameerika Ühisriigid, Soome, Prantsusmaa, Inglismaa, Norra, Rootsi ja teised.

Töö-hoolekandeministeeriumi juurde asutatakse hoolekande nõukogu, kelle juhatajaks minister ja liigeteks wastawad esitajad nii riigiasutustelt, kui ka omawalitsustelt.

Hoolekande nõukogu arutab üldisi hoolekande tarwidusi, põhimõtteid, sihtjoone, tähtsamaid küsimusi, kawasid, määrusi, teeb wastawaid ettepanekuid; tema otsused kinnitab ja wiib täide töö-hoolekandeminister oma korralduste ja määrustega.

Kohtadel teostawad hoolekannet linna-, maakonna-, alewi- ja wallaomawalitsused, kelle ülesanded ja wõimupiirid üksikasjalikult ära tähendatud.

XIII peatükk käsitab kaebtuste esitamise korda ja üleminewaid määrusi. Wiimases on ette nähtud mõnesugused tähtajad.

Nii on ette nähtud, et tarwilikud hoolekande asutused kutsutakse selle seaduse alusel ellu wiie aasta jooksul arwates 1. jaanuarist 1926 a., mis ajaks hoolekande kawad tulewad kokku seada. Nii küllalt pikk aeg. Kui seda arwesse wõtta, mis juba olemas on, siis peaks see tähtaeg küllaldane olema.

Siin on ka ette nähtud, et arwates 1. jaan. 1926. a. määratakse töö-hoolekandeministeeriumile tema eelarwe järele igaks järgnewaks aastaks wiie aasta jooksul 25 miljonit marka krediiti toetuse andmiseks omawalitsuse asutustele hoolekande asutuste sisseseadmiseks.

Töö-hoolekandeministeeriumi wäljarehkenduse järele selleks otstarbeks enam tarwis ei lähe. Omawalitsused aga ise neid kulusid oma allikatest pole senni katnud, ega tee seda ka edaspidi.

Nii pole need kulud, mis hoolekande asutuste ellukutsumisega seotud, wõrdlemisi mitte suured, sest üks osa tööd on tehtud.

Töökaitse komisjoni nimel teen ettepaneku käesolew seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta.

K. Tamm (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Hoolekande organisatsiooni alal on kultuurriikides märgata peasjalikult kahte süsteemi, nimelt, kas jäetakse hoolekanne heategewuse hooleks wõi jälle wõtab hoolekande oma kätte riik ja teeb ta sunduslikuks kas riigile wõi omawalitsustele, wõi mõlemale. Prantsusmaal näiteks on niisugune kord, et wäga wäheste hoolekannet tarwitawate liikide jaoks on sunduslik hoolekanne olemas, näiteks raukade jaoks teatawatel juhtumistel, kes 70 a. ja üle wanad. Siis on ka sunduslik hoolekanne laste, ning waimuhaigete jaoks.

Käesolew seaduseelnõu käib sundusliku põhimõtte järele ja annab igasugustele puudustkannatajatele seadusega kindlustatud õiguse tarwiliku hoolekande peale, annab nõndanimetatud „Armenrecht“i, nii et hoolekannet wajaja wõib omale tarwilikul määral, kas kohtute wõi mõnel muul teel seda hoolekannet saawutada, mis temale wastaw ja kohane oleks. Niisugust hoolekannet meil senni pole Eestis olnud. Meil oli hoolekanne, mis oli pool wabatahtlik, pool sunduslik, näiteks olid wallad kohustatud hoolekannet andma nii laialdaselt, kui seda nende kulusummad wõimaldasid. Nimelt oli Wene seaduses 1866 a. „Ustaw o blagosostajanii“ ette nähtud, et mihkli-päewal peetakse korjandust puudustkannatajatele, siis olid weel kapitaali intressid selleks määratud, samuti wõis selleks ka eelarwe korras summasid määrata. Üle nende summade piiride ei olnud wallad sunnitud hoolekannet wõimaldama. Nüüd läheks aga hoolekanne hoopis teisele alusele, nii et isik, kes hoolekannet tarwitab, wõib seda nõuda seaduslikul teel ja omawalitsuse asutused wõi riik peawad selleks teed leidma, et seda täiel määral rahuldada. Käesolew seaduseelnõu on kõigelaie ma ulatusega,

seda näitab juba seaduse esimene paragrahw, ja seda on ka peatükkide pealkirjadest näha, nagu meile minu lugupeetud komisjoniseltsiline härra Johanson ette kandis.

Kui meie seda seadust lähemalt waatame, siis leiame, et seal on 14 wõi veel rohkem seltsi hoolekande asutusi ette nähtud. Seal on ette nähtud: 1) emade ja rinnalastekodud, 2) lastekodud, 3) lasteaiad, 4) perekondades ülewalpidamine, see on, laste ja raukade paigutamine perekondadesse, 5) suwekoloniid, 6) sõimed, 7) wanadekodud, 8) wigastekodud, 9) wigaste õppetöökodud, 10) rawitsusasutused nõdrameelsetele, 11) warjupaigad nõdrameelsete ja langetõbiste jaoks, kes rawitsust mitte ei waja, 12) töömajad, 13) wäga laialdased töetused õnnetujuhtumiste puhul, seal on wist umbes 5 liiki toetamine ette nähtud. Siis veel 14) nõuande-kohad naisterahwastele tasuta arstiabi ja nõuandmiseks enne ja pärast sünnitamist, samuti ka õpetust rinnalaste hoitu ja kaswatuse alal. On meie seaduseelnõu walitsusprojekti walmistajad mitme riigi uuemast seaduseelnõust lugenud ja kõigeuuematest ja moodsamatest need osad wälja walinud, mis teaduse wiimasele sõnale kõigeenam wastawad, mis aga ka kõige kulukamad on. Arwestatud on mitte ainult kõigeraskemate seadustega, mis pärast 1920 aastat tehtud on, nii et meil on wäga järsk hüpe tehtud. Meil oleks wast kohasem olnud selle seadusandlusega rehkendada, mis wälisriikides, eriti Lääne-Euroopa riikides, paarikümne aasta eest maksma on pandud. Arwestatud on mitte kõigeuuemate seadustega Inglismaal, Saksamaal, Daanis ja Soomes, waid ka teostamata seaduseelnõudega. Niiwiisi kokkuseatud seaduseelnõu näib pealiskaudse waatlemise juures wäga täielik olewat. Kui see aga nii oleks, siis ei oleks riigimeestel tarwis oma päid murda ega endid uute seaduste loomisega waewata, waid wõtta mõnesugused kombinatsioonid tarwitusele ja ongi seaduseprojekt walmis. Sarnane kombineerimine ei ole muud, kui lippimine, lappimine ja sarnast seadust ähwardab hädaoht jääda ilma mingisuguse süsteemita, kus üks paragrahw on wõetud ühest, teine teisest süsteemist. Üks paragrahw on ühe wõõra riigi, teine teise wõõra riigi oludele kohane. Niiugune seadus jääb kergesti eluwõõraks ja

mitteteostatawaks. (Segane wahelhüüe.)

Walitsuse poolt kokkuseatud hoolekandeseaduse seletuskirjas on seletatud, missugused põhimõtted seaduseelnõu kokkuseadmisel aluseks wõetud. Neid ilusaid põhimõtteid on 18, kuid seadust läbi lugedes paistab silma, et põhimõtete järele, mis ilusad, tihti peale ei ole mitte käidud, paistab wälja, nagu oleks üks härra need põhimõtted üles seadnud ja teine härra, kes neid mitte ei tundnud, on seaduse paragrahwid kokku seadnud. Näiteks on põhimõtte üles seatud, et abi tuleb anda ainult tõelistele abitarwitajatele, peale põhjaliku abitarwitaja seisukohaga tutvunemist, sest iga kerge abiandmine mõjuwat demoraliseeriwalt ja ei tule abi anda rohkem, kui hädapärast tarwilik on. Aga kui waadata edasi seda asjaolu, kuidas see teostatud on, siis paistab silma, et ei ole mitte selle õige põhimõtte järele paragrahwid kokku seatud. (L. Johanson, sd.: Leht Raua arwustusest.) See on wäga hea arwustus. (J. Piiskar, is.: See on „Kaja“, aga mitte seaduseelnõu.) Siin on paragrahwid just nii kokku wõetud, et minul ei ole waja lehitsekoda ja aega wiita. Seaduseelnõus on määrused, et igasugused toetusnormid määrab kindlaks töö-hoolekandeministri juures asuw hoolekandenõukogu. Seal määratakse näiteks ära rawitsusel olewate isikute toidunorm, hoolekandenõukogu kirjutab ette, kuipalju peab kohalik omawalitsus puudustkannatajatele emadele, kes lapsi imetawad, maksuta toiduaineid, nagu piim, suhkur, jahu, tangud jne. andma. Siin langeb ära wõimalus individuaalselt kohalikkude oludega kooskõlas abi määrata, sest keskkohast dikteeritakse abiandmise wiisid ja normid ette. (Segane wahelhüüe.) Hoolekandenõukogus oleks täielik ülekaal walitsuse esitajatel, ehk neid küll arwu poolest pool liigestest, sest nemad oleksid alati kohapeal. Peale selle on nõukogu esimeheks minister. Nõukogus on üks alewite esitaja... (Segane wahelhüüe.) ... üks ainukene waldade esitaja, ehk meil küll umbes 375 walda olemas, ja kui näiteks Petseri wallawanem Tallinnas nõukogu koosolekust osa wõtab, siis tunneb ta wäga wähe, näiteks Saaremaa wõi Pärnumaa olusid. (B. Oja, tões.: E'k s

Teie teinud komisjonis parandusi?)

§ 75 ütleb: „Maakonna ja linnawalitsused on kohustatud puudustkannatajatele perekondadele laste ülespidamiseks ja haiguse korral rawitsemiseks toetust andma, hoolekandenõukogu poolt väljatöötatud ja töö-hoolekandeministri poolt kinnitatud määruste järele“. Abi suuruse määrab juba ette pealinnas asutus, kes ei tunne kohalikka olusid. Abi suurust ei ole võimalik abisaaja indiwiduaalse tundmaõppimise järele määrata. „Mitte rohkem, kui hädapärast tarwis“, ei või sel korral küll öelda. Toetuse määramisel ei leia meie eeldusi, et abipalujate seisukorda hoolega läbi kaalutakse. Maal on abiandmine korraldatud wallawalitsuse kätte, kes wallawalitsuse liikmete kaudu hädaliste seisukorda uuriks. Wallawalitsuse töö-ala hoolekande alal on suur. Üles on loetud 14 punkti. Tema ülesandeks on tehtud ka „abitarwitajate isikute seisukorra igakülgne tundmaõppimine ja hoolealuste seisukorra üle walmamine“. Oletame, et wastawad wallawalitsuse liikmed ennastsalgawalt tööd tehes abitarwitajate seisukorda tundma õpiwad ja otsused teewad südametunnistuse järele. Wallawalitsus määrab abi, mööda minnes wallanõukogust. Kui wallawalitsuse otsusega ei olda rahul, wõidakse isegi edasi kaebada, jällegi mööda minnes wallanõukogust. Kuid ka selle otsuse ei ole lõpulik. Maakonnawalitsuse otsuse peale wõidakse edasi kaebada töö-hoolekandeministeeriumi. Maakonnawalitsusel ja ministeeriumil puudub aga võimalus abisaaja seisukorda tundma õppida. Nemed peawad otsustama „paberite“ järele. Kuid seda on weel wähe — kui maakonnawalitsus wõi töö-hoolekandeministeerium määrab abi wastu wallawalitsuse otsust ja kui wallawalitsuse otsuse wastu administratiiwkohtus protesti tõstab, peab ta kunni kohtuotsuseni ikkagi abi andma. Kui siis kohus wallale õiguse ka annab, on ometi mõni aeg tulnud inimest toetada, kellel abi ei olnud waja. Asjata on siis eelnõu kokkuseadjatel kõnelda „demoraliseeriwast mõjust“, mis sünnitab korratu abiandmine. Eelnõu on kokku seatud just wastupidistel põhimõtetel, kui seletuskirjas kiidetakse. Näib nii, nagu oleks üks isik põhimõtted üles seadnud ja teine, kes neid ei ole lugenud, eelnõu kokku seadnud.

Eelnõus tuuakse ette põhimõte, et ainult töowõimetutele kingitakse antud abi, kuna muidu kulud kas temalt eneselt wõi omastelt sisse nõutakse. Need määruused on aga eelnõus õige weidrad. § 25 ütleb, et omastelt wõib sisse nõuda kulud kohtuteel, kuid tõmbab sealjuures tagasi: „Kulude sissenõudmist ei wõi mitte ette wõtta, kui selle tõttu isik, kellelt kulud nõutakse, oma enese wõi oma perekonna ülespidamise kaotada wõib. See on kaunis weniw mõiste: „oma ülespidamise kaotada wõib“.

§ 96 järele on terweks ja töowõimuliseks saanud isikud kohustatud nende eneste ja nende perekondade toetamise kulud kahe aasta jooksul pärast terweksaamist tagasi maksma. Maksmata jätmise puhul nõutakse wõlg walla-, alewi- wõi linnawalitsuse korraldusel wastuwaidlemata korras sunduslikult sisse. Kui nüüd silmas pidada, et enne haigust inimene ei suutnud niipalju koguda, et ise ennast wõi oma perekonda rawitseda, kuidas wõib siis oletada, et ta kahe aasta jooksul nii palju suudab üle jätta, kui rawitsemise kulude katmiseks waja. Minu arwates peaks see aeg pikem olema. Järgmine, § 97 tõmbab aga sellest eelmisest paragrahwist kriipsu läbi, ja ütleb järgmist: „walla-, alewi- ja linnawalitsused wõiwad oma äranõu järele abisaajaid nimetatud kulude sissenõudmisest wabastada; niisugune wabastamine on sunduslik, kui abisaaja üle poole oma tööjõust kaotanud, wõlasumma sissetulekuga wõrreldes liig suur on, abisaajal suur perekond toita, wõi kui abisaaja majanduslik seisukord niisugune on, et tema wõla sissenõudmise puhul oma enese wõi oma perekonna ülalpidamise võimaluse kaotada wõib, wõi see tuntawalt raskendatud saab.“ See wiimane on jälle üks tume ja udune lause, nii et see wõib jälle waidlusteks palju põhjust anda. Sellest määrusest wõib näha, et abiandmise kulu tagasi saamine lootuseta on. Sest eelnõu teeb kõiksugu wäljawõtteid, ja need wiiwad lõpuks nullini.

Nii et siin on palju niisuguseid paragrahwisid, mis ei ole sugugi põhimõtetega kokkukõlas. Siis paneb see seaduseelnõu wäga raske koorma omawalitsustele peale, rääkimata nendest kohustustest, mis riigi peal lasuksid. Nimelt on waldadele järgmised kohustused selle seadusega peale pandud: 1) puudustkan-

natajatele, raskejalgsetele naisterahwastele arsti ja ämmaemanda abiandmine sünnitamise puhul, nende paigutamine walla kulul haigemajadesse. 2) Nõuande kohtade sisseadmine, kus puudustkannatajad raskejalgsed naisterahwad enne ja pärast sünnitamist nõu ja abi saavad. 3) Puudustkannatawatele emadele, kes oma lapsi imetawad, maksuta toiduainete andmine kuue kuu jooksul arsti ettekirjutuse ja hoolekandenõukogu määruste järele, ja peale selle on weel toiduainete muretsemine raskejalgsetele üheksandas kuus. 4) Kõigile emadele, kes oma lapsi imetawad, toiduainete andmine kindlaks määratud hindadega kuue kuu jooksul. 5) Arstiabi andmine puudustkannatawatele isikutele, kes töowõime ajutiselt haiguste, wigastuste wõi muul põhjustel kaotanud. Arstiabi wõib olla ambulatoorne, kodus antud ja arstimine haigemajas ühes täieliku ülespidamisega. Ambulatoorse ja koduse arstimise korral saawad haiged toiduaineid wõi rahalist abi nende muretsemiseks. 6) Abiandmine eelpool nimetatud kehwadele perekondadele haiguse ajal. 7) Abiandmine wangistatud isikute perekondadele, kui nad puudust kannatawad. 8) Puudustkannatajate raukade ülespidamine, arwates 60 eluaastast, mille juures toidu, riiete, pesu jne. hulk on kindlaks määratud hoolekande nõukogu poolt. Inglismaal on wõetud raukade ülespidamine 70 eluaastast, niisama ka Prantsusmaal, ja seal ainult teatawatel juhtumistel, sel korral, kui nad töowõimetud on. Meil loetakse aga iga 60 aastane inimene töowõimeetuks, nii et ta enam mingisugust arstitunnistust ei pruugi esitada. Mina arwan, et härra Martna on ka üle 60 aasta, aga meie wõime teda weel täitsa töowõimeliseks arwata. (M. Martna, sd.: Aga öelge, härra Tamm, millal see seadus Inglismaal 70 aasta peale on tõstetud?) See ei ole wana seadus, waid see on uus. Ma ei ole seda kuskilt ette lugenud, waid wabalt öelnud. (M. Martna, sd.: See on siis Teie waba luule.) Ei ole, mul on selleks andmed olemas, ja wõin Teile seks wäga ustawad allikad kätte näidata.

Siis maakonnawalitsuste kanda on järgmised kohustused: 1) lastekodude asutamine. Lastekodudes peaksid lapsed 3—18 eluaastani olema, kus neid kaswataakse ja elukutsele wastu walmista-

takse. Lastekodud on ühenduses õpetöökodadega. Hoolekande alla wõetakse käesolewa seaduse järele iga laps, kelle ülespidamise wõi waimlise ja kõlbliku wõi kehalise edenemise eest keegi ei hoolitse wõi selle hoolitusse jätab. Lastekodude asemel wõib lapsi ka perekondades kaswatada anda. Lastekodude asutamine tarwilikul määral on töö-hoolekandeministeeriumi otsuse järele maakondadele sunduslik, nii et keskkohas määratakse ära, kui palju lastekodusid asutada tuleks.

2) Abiandmine perekondadele ja laste ülespidamiseks ja haiguse korral nende rawitsemiseks, hoolekandenõukogu poolt kokkuseatud määruste järele. 3) Wana-dekodude asutamine ja nende sisseade muretsemine. Linna- ja alewivalitsuste peal on samad kohustused, mis walla- ja maakonnawalitsuste peal. Peale selle on linnadele ja alewitele lasteaedade asutamine sunduslik ja lasteaedades antakse puudustkannatajatele lastele sooja einet ja piima maksuta, kuna teistele seda maksu eest tehakse.

Riigi peale on pandud järgmised hoolekande kohustused: 1) rinnalaste kodude ülewälpidamine, kuhu maksuta paigutatakse leitud wõi mahajäetud rinnalapsed. Samuti puudustkannatajad rinnalapsed, kas üksi wõi emaga, kui wiimane oma last imetab. Emad jääwad nendesse kodudesse kunni kuueks kuuks, lapsed kunni kolme aastani. 2) Lastekodude ülewälpidamine, sõdurite ja riigiteenijate mahajäetud laste jaoks ja 3) lastekodud kõlbmata eluwõisidega laste jaoks, neid wõib perekondadest ära wõtta. 4) Lastekodud laste jaoks, kes põewad külgehakkawaid haigusi. 5) Hoolekodud, töökodud, töökojad, warjupaigad wigastele, pimedatele, kurtummadele ja nõdrämõistuslike laste jaoks. 6) Rawitusasutused parandatawate nõdrameelsete ja langetõbiste jaoks. 7) Warjupaigad parandamata nõdrameelsete ja langetõbiste jaoks; 8) siis on weel sunduslik laenu andmine looduslike õnnetuste puhul; 9) töömajad. Seaduseelnõu sundusliku töömaja kohta on wäga puudulikult wälja töötatud, on tähendatud küll mõned üksikasjad, kuid peaküsimus, kas see töömaja wangimaja wõi midagi muud peab kujutama, on puudutamata jäetud. Öeldakse, et ministeerium töömaja kohta kokku seab põhikirja. Kuid niisuguse tähtsa küsimuse kohta ei tohiks ministeeriumil wabu käsa jätta, seda enam, et

mõned muud küsimused väga üksikasjaliselt on läbi arutatud ja iga peensus ette nähtud.

Hoolekandeseaduse täitmine ei olene omawalitsuste heast tahtmisest ega nende maksujõust, vaid hoolekandel on sunduslik iseloom. § 10 ütleb: Riigi, kui ka omawalitsuse asutuste väljaminekud hoolekande peale kuuluvad sunduslike hulka ning kaetakse eelarwe järele selleks määratud summadest. Hoolekande ulatuse, sellega ühes ka kulude suuruse määrab ministeerium, sest tema kinnitab hoolekande kawa, tema määrab abiandmise summade suuruse, otsustab kaebtused ja sunnib omawalitsust sellele wõi teisele isikule abi andma. Lõpuks on temal administratiiv kohtu korras õigus nõuda, et hoolekande tarwis wastawad summad määratakse. Ühe sõnaga nihästi omawalitsus, kui ka riik peab need summad muretsema. (Töö-hoolekandeminister Chr. Kaarna: See artikkel oli enne kirjutatud, kui seaduseelnõu komisjonis läbi läks.) Mina arwestan praegu kõigi muudatustega, härra minister. Tegelikust elust teame meie, et ühe wõi teise ülesande täitmine ei olene mitte ükski heast tahtmisest, ei olene ka käsust, vaid suurel määral ainelisest jõust. Peremehele woiwad olla suured ja hädalised tarwidused, ta saab sest aru, kuid ei suuda neid täita. Ei suudeta kanda tihti ka peale pandawaid maksusid — jäädakse tihti maksujõuetuks. Kui nüüd hoolekandeseadus suured kohustused paneb omawalitsuse ja riigi peale, siis peab temal ikkagi olema mingisugune kindlustus, et neid kohustusi suudetakse täita ja et „eelarwe korras“ on wõimalik määrata hoolekande peale nii suuri summaseid, kui seadus nõuab. Suure huwitusega otsisime sellepärast seletuskirjast seaduseelnõu juurde kui ka walitsuse andmetest selle küsimuse kohta andmeid. Kuid imelik, ei seletuskirjas ega ka walitsuse poolt esitatud andmetes ei leia meie selle küsimuse kohta midagi kindlat. On küll öeldud mitmes kohas, et elnõu on „kokkukõlasse wiidud kohalikkude oludega,“ kuid ta waikib kõigetähtsamast küsimusest, ja waikib ka selle kohta, kui suured kohustused riigi- ja omawalitsuse peale on pandud, sest meie peame ikkagi sellega arwestama, et edaspidi ei ole need kohustused meile wabatahtlikud, waid sunduslikud. Seaduseelnõus on üles loe-

tud tosina wõrra mitmesuguseid „kodusid“, warjupaikke jne. Kas ei oleks wõimalik ligikaudugi näidata, kui palju läheks riigi peale tarwis rinnalastekodusid, wanadekoduseid, lastekodusid, wigaste warjupaiku, töömajasid jne. Edasi peaks olema umbkaudselki kokku seatud eelarwe, kui palju ühe wõi teise asutuse ehitamine, sisseseadmine ja ülespidamine maksma läheb. Siis oleks meil teada, kui suure summaga hoolekanne uuel alusel riigi- kui ka omawalitsuste eelarwet koormama hakkab. Nüüd ei ole meil kõige selle kohta midagi teada, peame wälja minema hea usu peale. Wist arwatakse, et kui kohustused kindlaks määratud, küll neid siis ka kanda suudetakse. Oleks pidanud walitsus meile mingisugused ligikaudsedki kalkuatsioonid esitama selle kohta, mis hoolekanne nii riigile, kui ka omawalitsustele maksma wõib minna ja kust näiteks omawalitsused need suured summad saaksid, millega neid suuri kohustusi kanda, mis hoolekandeseadus neile peale paneb. Muidu wõib korduda wäljapääsematu seisukord, nagu see oli algkooli seaduse maksmapanemisel, iseäranis kui tähele panna, et Eesti maksumaksjate maksuwõime just mitte suur ei ole.

Peale selle woiwad maksud nii suureks tõusta, et maksujõulised saawad maksujõuetuteks, ja et tulutoowate wäljaminekute peale enam raha ei jätku.

Asutus, kes töökaitse komisjonile enam-wähem põhjalikud andmed hoolekandeseaduse alal esitanud on, on linnade liit. Tähendatud asutust wist küll keegi tagurlikeks ei saa pidada, waid küll kõigil on teada, et seal sotsialistid ei puudu. (L. Johanson, sd.: Puhastagur-lus!) Seal on väga lugupeetud teie seltsimehed sees, kui ma ei eksi, siis härra Martna ja härra Wirma nende hulgas. (L. Johanson, sd.: Ma ei kahtle, et nad lugupeetud on. M. Martna, sd.: Mul ei ole au seal juhatuses olla, härra Tamm on seal.) Ma ei ole seal, ma olen maamees.

Kui kawatsetakse mingisugust uundust maksma panna, siis loomulikult tekib sellejuures kõigepealt küsimus — kas on küllalt jõudu, et seda uundust tõesti ellu wiia, et ametlikult, wormal-selt maksmapandud seadus ei jääks mitte õhku rippuma, mille teostamine üle jõu

käib nendele, kellele see kohustuseks tehud. Sarnaste ülejõu pingutuste pahe on väga suur — ta halvaks seda jõu tagawara, mis hea eduga vähema koorma andmise juures oleks wõidud ära kasutada. Jõuetus kutsub esile pessimismi, mille tagajärjeks on oma jõudude alahindamine, meeolud, mis meil katastroofilise tähtsuse omandada wõiwad ja mida igal tingimisel tuleb katsuda eemale hoida. Sellest mõttest välja minnes loeb linnade liit hädatarwilikuks kõigepealt sellest seisukohast hoolekandeseaduse kawad arutamise alla wõtta ning üles seada wastawa küsimuse konkreetse kujul: kas on omawalitsuste, eriti linnade rahaline jõud niiwõrd tugew, et see lubab meile käesolewa seaduse kawa nõuete kohaselt hoolekande tegewust arendada. Ühtlasi tekib sama küsimus ka riigikassa suhtes. Ehk küll linnad halwemas ainelises seisukorras kui maakonnad ja wallad, kannatawad ka nemad enam wõi vähem terawa rahalise kitsikuse all. Eelarwete kokkuseadmine ning nende tasakaalu wiimine nõuab suuri jõupingutusi. Igas linnas tuleb arwesse wõtta ainult kõigehädalisemaid, möödapääsematuid kulusid, rahuldamata jättes tihti linna otstarbekohases majapidamises nii tähtsad kulud, nagu heakorra tõstmine. Linnade 1922 a. aruannete järele oli üksikut liiki kulude suhteline wahekord üksikutes linnades järgmine: hoolekande peale kulutas Tartu linn kõige rohkem — 21% terwest oma eelarwest. Kõige vähem kulutas Petseri — 1,32%. Läbisegi kulutasid Eesti linnad hoolekande peale omast büdshetist 12,7%, missugused kulud tegid välja iga elaniku kohta Tartus — 282 marka, Wiljandis — 250 marka, Petseris — 16 marka. Hoolealuste arw oli linnades 6.658, see oli 2 ja pool protsenti üldisest elanikkude arwust. Tabelist nr. 1, mis ma kõigepealt ette kandsin, on näha, et juba praegu, kus hoolekanne on rajatud heategewuse põhimõttele ja selle seaduslik alus puudulik ning reformeerimist nõuab, teewad hoolekande kulud kaunis suure protsendi välja. Tabelist nr. 4, kus ma ette kandsin hoolealuste arwu, näeme, et kõigis linnades kokku oli üle 6.000 hoolealuse, kelle peale abiandmiseks on kulutatud ühe aasta jooksul ja nimelt 1922 a. 54.511.153 marka. Wõttes aluseks rahwalugemise andmed, leiame, et hoolealuste arw on 2,5% üldisest elanikkude arwust, tegelikult aga on

abisaajate arw kaugelt suurem ametlikust arwust, sest hoolekande kulude hulka kuuluwad ka wäljaminekud, mis on arwestatud kui terwishoiu kulud, kuid mis oma iseloomu poolest on kui hoolekande kulud: nagu waeste ambulatooriumid, emadekodud, nõuandekohtade ülewalpidamine jne. Kuigi ainult tabel nr. 1 toodud arwud wõtta, siis näeme, et wõrreldes wälisriikidega näiwad meie linnade hoolekande kulud wõrreldes teiste kuludega juba nüüd tuntawalt kõrgemad kui mujal. Olgu siin mõned wastawad andmed toodud: 1920 a. olid hoolekande kulud protsentuaalselt kogu linna eelarwe wäljaminekutega wõrreldes järgmises wahekorras: Helsingis 7,99%, Stokholmis 7,64%, meil olid nad 12—13%. Sealjuures peab arwesse wõtma, et nendes linnades oli tähendatud aastatel linna poolt abisaajate arw märksa suurem kui meil, mis näitab, et üksikud said keskmiselt wäikest abi. Abisaajate arw oli neis linnades märksa kõrgem kui meil ja nimelt Helsingis 6,6%, Stokholmis 6,2%, meil 2,5% elanikkude arwust. Kui nüüd üles seada küsimus, kui suur oleks hoolealuste arw, kes linnade käest oleksid õigustatud abi saama peale uue hoolekandeseaduse maksmapanemist, siis arwesse wõttes, et meil majanduslikud elutingimused mitte just kerged ei ole, ja et meil erahoolekanne wähe välja arenenud on, siis wõib küll arwata, et meie abitarwitajate arw palju suurem on, kui näiteks Stokholmis, ning teeks keskmiselt, kõigi meie linnade kohta välja wist rohkem kui 7,5%—8%, üldisest elanikkude arwust, wõi absoluutselt wõetud — 19.756—21.074. Arwates iga abisaaja kohta abiraha keskmiselt 20 tuhat marka aastas, kuid väga wõimalik, et hoolekandenõukogu kõrgema normi määrab, teeks see aastas välja 395—421 miljonit ainult linnade kohta. Tähen-dab, hoolekanne neelaks praegustest linnade eelarwetest 70—80% nüüdse 12,7% asemel. Kuigi oletada, et abitarwitajate arw ei tõuse, waid tõuseks ainult kaks korda, ja abi saaksid üle 13 tuhande isiku, ka siis, wõttes sama abiandmise keskmise normi, tõuseksid kulud kõigi linnade kohta 54 miljoni pealt 266 miljoni peale, missugust summat ka praegu meie linnad wist küll ei suudaks kanda. Sellepärast on näiteks linnade liidu arwamine, et enne seaduse maksmapanemist tuleks linnade rahaasjanduses

wastu wõtta põhjalik reform linnade sis-
setuleku-allikate suurendamiseks, sest
muidu wõib hoolekandeseadus surnult
sündinuks wälja kujuneda. Linnade liit
leiab tarwiliku olewat omawalitsuste
sissetulekut suurendada. See on aga kü-
sitaw, kas kodanikkudele suuremaid
koormaid peale panna wõib. Nii et siin
on wäga tähtsad küsimused, mida weel
arutada tuleks. (J. Piiskar, is.: Aga
75 penni hoolealustele maksta,
sealeitule mõelda!) Ega ma seda
pole öelnud, et nad nii palju abi
saama peaksid, sellest ei ole ma sugugi
kõnelenud. (J. Piiskar, is.: See
„Kaja“ lugemine läheb riigile
ka liiga kalliks!)

Juhataja **K. Wirma**: Kõneleja
kõne wahele kuulutan weerandtunnilise
waheaja.

Waheaeg algab kell 7.25 min.

Pärast waheaega jätkub koosolek kell
7.45 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K.
Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Wain**.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu
koosolek kestab edasi. Kõne jätkamiseks
on sõna rkl. Tamm'el.

K. Tamm (põl.): Omawalitsuse ja
keskwalitsuse wahekorras on meil juba
teatawad traditsioonid olemas. Need tra-
ditsioonid wastawad demokraatlikule põ-
himõttele, mis meil riikliku korralduse
aluseks on. On tugew tendents märgata
omawalitsuse õiguste laiendamiseks. Sel-
lele risti wastu käib põhimõte, mis hoole-
kande korralduse aluseks on wõetud.
Wiimasel ajal ei ole läbi läinud ühtegi
seaduseelnõu, kus tsentralisatsiooni põhi-
mõte nii järjekindlalt läbi oleks wiidud,
kui siin. Ministeerium on siin kõik, oma-
walitsus ja tema kohalikud organid on
kohustatud ainult ministeeriumi käskusid
täitma. Kõik kawad lähewad heakskiit-
miseks ministeeriumi, ministeerium lahen-
dab kõik omawalitsuste wahelised tüli-
asjad, mida wististi palju kogub alaliseks
tüliõunaks. Jääb küsimus, kes kannab
ühel wõi teisel juhusel abiandmise kulud.
Hoolekandenõukogule, mis ministri ees-
istumisel tegutseb, on wäga laiad wõimu-
piirid jäetud. Tema määrab kindlaks
mitmesugused abiandmise normid. Juba

eespool juhtisin tähelepanu selle peale, et
ministeerium wõib administratiiv kohtu
korras nõuda, et üks wõi teine summa
omawalitsuse eelarwesse sisse wõetaks,
wõi jälle sealt wälja jäetaks. § 211 punkt
6-das öeldakse, et maakonnakohtu
wõimupiirkonda käib „maakonnawalit-
suse tegewuse järele walwamine hoole-
kande alal“. See järelwalwe on aga õige
problemaatiline, sest suur osa sellest, mis
maakonnawalitsus peab tegema, on te-
male ette kirjutatud ministeeriumi poolt.
Ministeerium teeb seda sunduslikkude
määruste, mitmesuguste normide üles-
seadmise ja lõpuks „kaebuste otsusta-
mise“ nime all. Niisama on lugu walla-
nõukogude tegewusega. Nime poolest
on nende hoolde antud muu hulgas eel-
arwe tegemine hoolekande asjus. ja ül-
dine hoolekande tegewuse juhtimine. Te-
gelikult ei ole mitte wallaasutuste mää-
rata, kuipalju isikuid abi saawad ja mis-
sugusel määral. Need normid määrab
kindlaks ministeerium; otsustamine, kes
abi saawad, kes mitte, ei ole mitte walla-
käes, waid selle otsustamine on maakon-
nawalitsuse wõi ministeeriumi käes.
Kelle abisaamise palwe tagasi lükatakse,
kaebab edasi maakonnawalitsusesse, kes
§ 212 punkt 124 põhjal need kaebtused
läbi waatab, ära otsustab ja järelikult abi-
paluja toetussajate nimekirja üles wõ-
tab wõi wälja jätab. Kui aga wallanõu-
kogu siiski wastu hakkab ja eelarwesse
wähem kulusummasid wõtab, kuj tarwis
läheb, siis on ministeeriumil § 187 põhjal
õigus kindlaks määrata, kuipalju wald
eelarwesse wõtma peab, ja ainult wor-
miasjaks jääb siis walla sundimine admi-
nistratiiv kohtu kaudu, mis § 188 ette
nähtud, sest kui ministeeriumil seaduse
järele õigus on summat kindlaks mää-
rata, ei hakka kohus selle suurust sisuli-
selt arutama. Luuakse sarnane seisu-
kord, et ka kohus on sunnitud ministeer-
iumi nõudmist täitma. Wallanõukogu
õigustest ei jää sisuliselt midagi järele.
Saagu meil omawalitsuse seadus missu-
gune ta saab, kuid sarnast arusaamist
omawalitsuse õigustest ei sisalda tema
mitte. Meie peame igatahes järjekindlad
olema: kas ütleme, et meil on demokraat-
lik kord, et meie omawalitsused on kül-
lalt küpsed oma asju ajama, ja nendele
selle järele ka õigused andma; wõi üt-
leme: rahwas ei ole weel küllalt küps,
et ise oma hoolekandeküsimusi otsustada,
sellepärast wõim koondada keskwalit-

suse kätte, kuid sündigu see siis ka teistes asjus nii ja ärgu kõneldagu siis demokraatlikkusest. Siin tahaksin ma öelda, nagu lugupeetud härra Martna, kes ka wõöraakeelseid lentsõnu tarwitab, — „grau ist alle Theorie, grün ist des Lebens gold'ner Baum“.

Eelnõu teoreetiline külg ja väljamaa olude tundmine on tugew, kohalikkude olude tundmine ja põhimõtete tegelik elluviimine — nõrk. Eelnõu pakub huwitawat materjaali seaduse projekteerimiseks, seaduseks praegusel kujul ei sünni ta mitte.

Siis tahaksin ma veel peatada omawalitsuste seisukorra juures, nimelt selle seisukorra juures, millesse neid see seaduseelnõu, mida siin praegu arutame, asetab. Hoolekandeseadus seab täiesti uuele alusele riigi ja omawalitsuste wahekorra reguleerimise, wõttes täiesti riigi keskasutuse alluwusesse ühe omawalitsuse osakonna — nimelt hoolekande. Selle peale juhib tähelepanu ka linnade liit, kes leiab, et hoolekandmist wõib ainult siis otstarbekohaselt läbi wiia, kui teda teostatakse kohalikkude oludega kokkukõlas. (J. Piiskar, is.: Härra Tamm, aga mis ütles omawalitsuste kongress?) Ta ütleb umbes sedasama. (J. Piiskar, is.: Ütles hoopis midagi muud!) Meie omawalitsused, eriti linnad, on mitmel puhul kindlat seisukohta awaldanud selle kohta, et omawalitsused seisku autonoomsel alusel ja järelwalwet nende tegewuse üle teostagu üks riigivalitsuse organ, nimelt omawalitsusasjade peawalitsus, mis siseministeeriumi juures asub, ja lõpuks, et järelwalwe olgu ainult seadusepärasuse seisukohalt. Wiimane muudatus § 180^a kohta on läbi surutud komisjonis, kuna walitsuse projektis oli järelwalwe ka „otstarbekohasuse seisukohalt“, mida komisjonil korda läks maha kärpida.

Tõsi, nii mitmel maal on just hoolekande alal erandid tehtud ja omawalitsused on selles suunas kõwema järelwalwe all, kui teistel tegewuse aladel. Kuid lähemalt waadates neid asjaolusid, mis sarnase kõwendatud järelwalwe wälja on kutsunud, peame otsusele jõudma, et meil selleks eeltingimised puuduwad. (M. Martna, sd.: So, so! J. Piiskar, is.: Miks ei ole eeldusi?) Pöörates Inglismaa poole, näeme, et seal mitte ainult omawalitsuste hoolekande seadu-

separasuse, waid ka otstarbekohasuse järelwalwet teostatakse, milleks eri inspektorite instituut ellu on kutsutud. Nagu käesolewa seaduse seletuskirjast näha, on ka Soomes seda teed käidud. Need eeskujud olid küllaldased, et tarwilikuks pidada ka meil sama instituuti ellu kutsuda nõunikude nime all, kes omawalitsuste tegewuse hoolekande alal tugewariigi keskwalitsuse kontrolli alla wõtaks. Kuid wõttes eeskujuks Inglismaad ja muid maid, peab ka arwestama seal makswate olukordadega, mida kahjuks käesolewa seaduse kokkuseadjad täiel määral pole teinud. Inglismaa waestehoolekanne on faktiliselt täiesti erainstituutide käes, kuna omawalitsuse hoolekande tegewus piirdub peaaegu ainult defektiivsete, haigete ning mahajäetud laste eest hoolitsemisega. Wäga laialt wäljaarenenud era heategewate seltside ja asutuste tegewuses on palju kuritegewust awalikuks tulnud, mis andiski põhjust Inglismaal neid asutusi walju kontrolli alla wõtta, niisama on omawalitsuse asutuste mittekorralik tegewus wälja kutsunud teatawa reaktsiooni ja sellepärast on ka seletataw kõwendatud kontroll nende asutuste üle.

Pöörates meie olude poole näeme, et meil käesolewa hoolekande seaduseelnõu järele puudustkannatajate nii füüsiliste kui ka psüühiliste defektiivsete hoolekanne koondatakse riigi kätte, kuna omawalitsuste kohuseks jääks peasajaiikult waeste ja laste eest hoolekanne. Tähendab, see osa hoolekandest, mis just tehniliselt kõigeraskemini teostataw ning millega Inglismaal on järelwalwe nende otstarbekohase tegewuse üle tingitud, jääb meil riigi kätte, nii et meil riigi järelwalwe omawalitsuste otstarbekohase tegewuse üle hoolekande alal täiesti ilma aluseta oleks olnud ja sellepärast tuleks meil nõunikude-inspektorite ülesandeid piirata ainult riikliku hoolekande asutuste järelwalwamisega. Peale selle wõiks muidugi veel õigus anda eraseltside ja asutuste hoolekande tegewust rewideerida ja kontroleerida.

Linnade liit peab tarwilikuks esitatud hoolekandeseaduse ümbertöötamist ette toodud sihis ja nimelt selles osas, kus hakatakse meil piirama omawalitsusi nende õigustes ja kus omawalitsused meil täiesti uuele alusele tahetakse seada.

Härra Piiskar soovis teada saada, missugusele seisukohale selles küsimuses

on asunud omawalitsuste kongress, mis hiljuti ära peeti. Niipalju kui minul teada, oleks see seisukoht järgmine. Kõigepealt tooksin ma enne ette selle seisukoha, misuguse vastu wõttis maakondade liidu nõukogu märtsil 1924 a.... (J. Piiskar, is.: Ei, see oli oktoobril, mitte märtsil!) ja see seisukoht oli järgmine: Riikliku hoolekande nõukogu kätte antud õigus abiamdmise määrade kinnitamise üle jätta wastawate omawalitsuste nõukogude ja wolikogude wõimkonda, ja teiseks, hoolekande korraldus, mida omawalitsused teostawad, kuulub täielikult omawalitsuste wõimkonda ja käib harilikku järelwalwe korra alla. Ja niipalju kui minul teada on omawalitsuste kongressil walitsenud meeoleolu ja seal wastuwõetud resolutsioonide kohta, siis on seal just poolehoidu leidnud seisukoht, et mitte ei peaks ette wõetama omawalitsuste õiguste kitsendamine, waid et omawalitsused peaksid ka edaspidi jääma oma endiste õiguste juurde. Kongressil on isegi kaugemale mindud, kui need kaks punkti, mis ma praegu maakondade liidu nõukogu seisukohast ette kandsin. Kõike seda arwesse wõttes, mis ma siin ette kandsin, teen ettepaneku, anda hoolekandeseadus I ja II lugemise wahel rahasjanduse komisjoni läbiwaatamiseks selles osas, mis puutub riigi ja omawalitsuste wäljaminekutesse. Teha ka nimetatud komisjonile ülesandeks omawalitsuse komisjoni arwamist nõutada selles osas, mis käsitab omawalitsuse õigusi ja kohustusi.

Töö - hoolekandeminister
Chr. Kaarna: Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! On täiesti arusaadaw, kui käesolewa seaduse arutamise puhul elawalt sõna wõetakse ja peatatakse nii hästi praeguse seisukorra juures, kui ka selle juures, mida uue seadusega tahetakse kätte saada, sest küsimus iseenesest on väga laiaulatuslik. Praegune hoolekande korraldus on liiga halb, kuna see, mida uus seadus tahab maksuma panna, paneb nii riigile, kui omawalitsustele kahtlemata kaunis suured koormad peale, mis kõiki mõtlema ja küsima paneb, kas meie jõume kõike seda, mis eelnõus ette on nähtud, teostada, ja kui suudame, kas otsekohe wõi teatud aja jooksul. Kõigepealt tahaksin mina peatada selle küsimuse juures, miks on meil praegusel ajal väga palju puudustkannatajaid, — neid,

kellele riik ja kogukond on kohustatud toetust ja abi andma. Wõrreldes neid summasid, mis meie omalt poolt wälja anname puudustkannatajate heaks, teiste riikide wäljaminekutega samaks otstarbeks, niisama ka puudustkannatajate arwu, siis paistab mõnelgi juhtumisel wahekord ebamäärane olewat. Waadeldes aga neid arwusid meil ja mujal, ei wõi ometi ära unustada seda, et meie alles hiljuti oleme läbi elanud kõigesuuremaid raskusi, mida rahwastel wast aastasadade jooksul ette ei tule.

Meie puudustkannatajate suur hulk on tekkinud ilmasõja ja wabadussõja tagajärjel. Ühe osa wanade inimeste toitjad on sõjawäljal surma saanud ja neil wanadel ei ole ühtki teist wõimalust, kui pöörata toetusesaamiseks riigi wõi kogukonna poole. Meie inimesed on väga ettewaatlikult elanud: iga enam-wähem korralik kodanik püüdis oma teenistust ja elu nõnda rajada, et temal midagi järele jääks mustade päewade jaoks. Kaugeltki mitte kõik töowõimetud ei olnud waremalt abinõudjate hulgas, nüüd aga tulewad enam-wähem kõik need, kes töowõimetud ja wanad, abi nõudma. Mikspärast? Sellepärast, et need inimesed on ära kaotanud oma waranduse; et mustadeks päewadeks kogutud tagawarade wääratus on täiesti kustunud. (M. Martna, sd.: See on väga õige!) Wõtke näiteks mõni ettewõte. Mina tean ühe suurema ettewõtte, kelle käes oli tööliste raha mitme miljoni kuldrubla ulatuses; üksikute tööliste summad kõikusid seal 2—10.000 rubla wahel; 2, 3 ja 10 tuhat kuldrubla, see on igatahes warandus, mis töowõimetutele inimestele oleks wõimaluse andnud äraelamiseks mustadel päewadel. See wõimalus on aga nendelt hiljem täiesti ära wõetud. Osa sellest kokkuhoitud kapitaalist on täiesti kaduma läinud, osa on küll kätte saadud, kuid mitte kuldrublades, waid Eesti markades. Weel praegu kuluaarides wiibides rääkis minule üks Riigikogu liige ühest wanast inimesest, kes 40 aastat sadamas tööd oli teinud ja kellel tagawaraks oli kogutud wististi 9—10 tuhandeline kapitaal. Nüüd, rublawäärtuse kustumisega, on see wananimene niisuguses seisukorras, et temal igapäewast leiba ei ole. (B. Eilman, is.: Neid on sadandeid!) Neid inimesi on palju ja seda kõike tuleb meil arwesse wõtta. Kui räägitakse, et meil wäljaminekud

hoolekande alal on suurenenud, siis peaks arusaadaw olema, et need wäljaminekud on wähe suurenenud, wõrreldes nende raskustega, nende wiletsustega, mis meil walitsemas. Minu arwates oleks pidanud need summad märksa suuremad olema, kui nad tõesti on, alles sel korral oleks wõinud juttu olla, et töowõimetud meie juures puudust ei kannata. Inimesed, kellel igapäewane leib kindlustatud, kes ei puutu kokku wiletsate urtsikutega, ega ka nende asutustega, kuhu hädakisa ja kaebed kostawad, need inimesed ei suuda enesele ette kujutada, mis linnas kui maal wäga paljudes kohtades sünnib. Waadatu sinna, nendesse kohtadesse, kus wanad ja töowõimetud elawad, siis ei saa seal muud näha, kui ainult pisaraid ja kirumist. Ma rõhutaksin seda wiimast sõna, — kirumist. Nende seas on isegi neid, kes ütlewad, et hoolitsetakse ja tehakse tööd üksiku kihi kitsastes hurwides, kuid nende peale ei mõtlewat keegi. Inimesed, kelle lapsed-toitjad sõjas surma on saanud, nõuawad omale toetust. Nendel on õigus seda nõuda, kuid nad ei saa seda praegu kuskilt. (J. Holberg, põl.: Aga pensioniseadus!) Mis pensioniseadusesse puutub, siis on riik wabadussõjas langenute perekonnaliikmed kindlustanud pensioniga, kuid wanemad ei käi nende pensionäride hulka. Nüüd on täiendaw nowell Riigikogule esitatud. Kui see wastu wõetakse, siis alles hakkawad wanemad pensioni saama.

Teine põhjus, miks meil wäljaminekud hoolekande peale suured on, seisab selles, et meil ärahoidwat hoolekannet ei ole olnud. (M. Martna, sd.: Wäga õige!) Kuulates siin Riigikogus kõnesid, tuleb meelde, mida kõnelewad omawalitsuste tegelased, kui ka teised mitmesuguste organisatsioonide esitajad, kui nad selles ametkonnas käiwad, kelle kohus on töowõimetute ja waeste eest hoolt kanda. Seal nõutakse rutulist ärahoidwat abi ja igal juhtumisel lisatakse motiiviks juurde, et kui teie ei anna sellele wõi teisele inimesele kiirelt ja wääriliselt abi, siis muutub see isik, kellest jutt on, jäädawaks abitarwitajaks. Ma ütlen, see on motiiv, mis igal juhtumisel, kui hoolekande küsimusest juttu on, ette tuuakse. On ju kindel, et puudustkannataja ja haige inimene, keda õigel ajal ei aidata ega rawitseta, wõib jäädawalt töowõimetuks jääda. Aga kui abi rutuliselt ja mõjuwalt antakse, siis wõib haige wast juba lü-

hema aja pärast töowõimuliseks saada, wõib tööd teha ja ei jää mitte alaliste abitarwitajate hulka. Osalt sellega ongi seletataw see asjaolu, et nendes kohtades, siin nimetati muuseum Helsingit, — kus hoolekanne ja hoolekandeaasutused eeskujulikult on korraldatud, hoolekande peale märksa wähem wälja läheb, kui meil Eestis, eriti ka Tallinnas. Kui öeldakse, et meil ole jõudu ja meie ei wõi asja nõnda korraldama hakata, ja edasi, et praegune eelnõu ei olla mitte midagi muud, kui uuemaaja teaduse wiimane sõna, siis tahaksin ma tähendada, et niipalju kui mina hoolekande korraldusi kuskil tunnen, on sellel alal seadused hiljaks jäänud peaaegu igalpool. Kui teie wõtate Soome, Rootsi, Norra, siis näete, et need seadused, mis seal wiimastel aastakümnetel on wastu wõetud, ei ole õieti kuigi palju uut juurde toonud, waid nemad on fikseerinud seda, mis tegelikult juba elus maksma on hakanud. (M. Martna, sd.: Eriti Soome kohta on see õige.) Nii wõime ka meie olukorrast öelda. Kõneledes lastekodudest, rinnalaste- ja emadekodudest, suwekoloniidest jne., tahetakse mõnelt poolt muljet luua, et meie loome midagi täiesti uut, midagi sarnast, mida olemas ei ole. Aga tõelikult tegutsemegi juba sellel alal. Meil on emade- ja rinnalastekodud, meil on lastekoloniidid jne. juba mõnda aega olemas, ja selle seadusega alles määrame ära, kuidas neid asutusi tuleb korraldada, kuidas kindlat ühtlust luua jne. Siin tuuakse üksikud paragrahwid eksiseletustega ette ja kujutatakse asju nii, nagu looksime meie jumal teab mis. Tõelikult ei too see seadus muud uut, kui wahest töömajad.

Wõtame waimuhaigete eest hoolitsemise, mida selle seadusega tahetakse täielikult riigi kätte wõtta. Tegelikult on see ju nii kujunemas. Omawalitsused räägiwad, nemad ei suuda waimuhaigete toime saada ja riik wõtku need oma hoole alla. Seewaldi hoolealustest, neid on seal 470 — on umbes 350 riigi kulul; nende eest maksab riik rawitsemise raha ja peale selle iga kuu eraldi toetussummad. Käesolew seadus tahab asja korraldada, kuid erilisel uut ei ole siin juurde wõetud. Kas on siis see loomulik, nagu siin tänagi tähendati, et üksikutes kogukondades on maksetud puudustkannatajatele töowõimetutele 75 penni päewas. Sarnase seisukorraga rahul olla ei saa

ja sarnane abiandmise wiis, nagu see senni on olnud, demoraliseerib tõesti, tema kaswatab puudustkannatajate hulka, ei vähenda seda arwu mitte. Kui üldrahwamajanduslikult seisukohalt asja peale waatame, siis peame ometi ka selle küsimuse enesele ette seadma, millest need inimesed, kellele 75 penni päewas praegu maksetakse, elawad? Leiba nemad sööwad, ihukatet nad ka tarwitawad; ja see, mida nad sööwad ja tarwitawad, tuleb ometi ikka rahwamajandusest, tuleb rahwa käest, kuid ta ei tule riigi ja rahwa käest mitte korraldatud wiisil ja määral, waid wäga korraldamata olekus. (B. Eilman, is.: Kerjamisest tuleb see.) Noh, kui see kerjamisest tuleb, siis tuleb see ikkagi rahwa ja riigi taskust ja mitte kuskilt mujalt. Nüüd on aga seisukord niisugune, et üksikud peawad andma. Tuttawad, kelle hulgas abitarwitajad liiguwad, peawad andma, kuna suured hulgad ei täida seda kohustust milgil wiisil. Seda kohustust on tarwis kõigi peale panna, sest puudustkannatajad ei ole mitte üksikute läbi tekkinud, waid nemad on tekkinud üldise ühiskondliku olukorra tõttu ja nende eest peame kõik hoolt kandma ühesugusel wiisil.

Weel üks asjaolu, millest siin kõneldi, nimelt see, et keskwalitsus tahtwat korraldamise ja käskimise ainuwõimu oma kätte wõtta ja omawalitsustele ainult kohustetäitmise osa jätta, nii et omawalitsustel ei ole muud öelda, kui maksa ja pea hoolealuseid ülewal. Mina olen selle seaduseelnõu arutamisel tema väljatöötamise algusest saadik osa wõtnud, aga ma ei leia sealt mitte niisuguseid aluseid. Üks aga on kindel, ja see on, et seadus püüab hoolekandekorraldust ühtlustada, mitte seda korralagedust sallides, mis praegu olemas on. Nüüd on lugu nii, et kawalamad inimesed, just need, kes on demoraliseeritud, wõiwat toetust saada praeguse korralduse juures riigilt, walalt, maakonnalt ja eraorganisatsioonidelt. (A. Anderkopp, tõer.: Kuidas seal Peipsi ääres oli, kus keegi suur talunik kõigesuuremat toetust saanud?) Kui aga kindel korraldus luuakse, siis sarnaseid asju küll mitte ette ei tule. Mikspärast arwatakse, et keskwalitsuse juures ei tohi hoolekande nõukogu wõi mõni teisenimeline asutus wõi ametnik olla, kes selle küsimusega tegemist teeb, kes walwab selle

järele, kuidas meie hoolekanne teostub, kas tõesti nendel alustel ja selles sihis, mis meie hoolekandeseadus ette näeb. Kõigil teistel aladel on sarnased seisukohad õigeks tunnistatud ja wastu wõetud ja nad wiiakse ka läbi, ilma et pahandusi kuskil sünniks. Milles siis läheks lahku, küsiks in mina, hoolekandenõuniku tegewus, näiteks haridusnõuniku tegewusest ja kas ei ole puht inimlikkuse seisukohalt waadates hoolekande komisjoni tegewus sama tarwilik wõi koguni tarwilikum, kui hariduskomisjoni tegewus? Mina arwan, et hoolekandenõukogu ja -nõuniku eitamine ja nende tegewuse mittetarwilikuks tunnistamine on lihtsalt kohutamiseks ette toodud ja seda kohutamise mõtet on kantud edasi ja jõutud temaga wiimaks ka omawalitsuste tegelaste kongressile, selleks, et kongressi peale mõju awaldada, et waadake, riik tahab omawalitsuste tegelasi alla suruda ja kõik oma tahtmise järele peale rõhuda. Aga siiski pean ma ütleva, et omawalitsuste tegelaste kongressil hoolekandeseaduse peale hoopis teisest seisukohast waadati, kui siin kõneles lugupeetud rkl. härra Tamm. Üks referentidest, härra Allik, ma kuulasin tema referaati pealt, seletas wäga järjekindlalt, kui tarwilik uue hoolekandekorralduse läbiwiimine on. Teine referent, härra Awikson, peatas küsimuse juures sügawamalt ja juhtis eriti tähelepanu selle peale, et hoolekandeseadusest üksi ei ole mitte küll, waid tuleb maksma panna tööliste haiguste wastu kinnitamine, tuleb maksma panna tööpuuduse wastu kinnitamine jne., ja kui need läbi on wiidud, siis wajab hoolekanne wähem wäljaminekuid. Ta ütles, et kõik see on tarwilik, kõik see tuleb maksma panna. (K. Einbund, põl.: Mista weel ütles? — J. Sepp, mo.: Kas ta allikaid ka näitas? — J. Holberg, põl.: Kust raha tuleb?) Wäga lugupeetud Riigikogu liige härra Einbund! Mina ei mõelnud mitte ühtki põhimõtet, mis lugupeetud referent härra Awikson omawalitsuste tegelaste kongressil ette tõi, siin nimetamata jätta, kui ma üldse tarwilikuks pidasin tema referaadi peale tähelepanu juhtida, ja ma tähendan, et edasi minnes tahtsin seda öelda, et referent pidas tarwilikuks seletada, et tarwilikud on mitte ainult hoolekandeseadus ja need seadused, mida ma siin juba nimetasin, waid ka maksustamise seadus. (K. Einbund,

põl.: Õeldi nõnda: „Näidake, kust omawalitsused need sissetulekud saavad ja siis andke seadused!“ — J. Holberg, põl.: Nad peavad enne õppima kirjutama neid seadusi. — A. Jõeäär, sd.: Mille vastu põllumehed ikka on.) Just nii ei õeldud, härra Einbund, waid referent rõhutas, et maksustamise seadus tingimata tarwilik on ja et tema tuleks kiires korras läbi wiia, kuid ei tahetud kaugeltki mitte hoolekandeseadust ärarippuwaks teha ei maksuseadusest, ei ka tööpuuduse vastu kinnitamise wõi haiguste vastu kinnitamise seadusest. Nii wõin ma öelda, et omawalitsuste tegelaste kongressil lugupeetud referendid rohkemgi nõudsid, kui praegune hoolekandeseadus seda pakkuda wõib.

Kui nüüd sellest kõneldakse, et maksuseadus weel niipea Riigikogusse ei tule ja et hoolekandeseaduse wastuwõtmine on sellepärast enneaegne, siis juhiksin mina tähelepanu selle asjaolu peale, et kõike seda, mida uus eelnõu tahab kätte saada, ei saada mitte, ega mõeldagi ühe aasta jooksul läbi wiia. (M. Juhkam, tõer.: Aga maksuseaduse peate ikka maksma panema.) Praegu ei ole maksuseadus päewakorral, ega ma seda ei kaitse, aga kui ta päewakorda tuleb, küll ma wõin siis teda ka kaitsta. — Need, kes arwawad, et hoolekandeseadus tuleks ühe aasta jooksul ellu wiia, nii et juba tulewal aastal peaks meie riik väljaminekuid sellel alal suurendama miljardini wõi sadade miljoniteni, eksiwad. Sarnast tahtmist ei ole, seda meie ei jõua. (J. Jaakson, rhw.: Aga seadus nõuab seda!) Seadus ei nõua seda mitte. (K. Einbund, põl.: Ega nüüd ühe aastaga poolteist miljardit eelarwele juurde panna ei saa. — J. Holberg, põl.: Küll pahempool selle juba välja pressib!) Ma ütlen seda, et kui... (J. Temant, põl.: Pange aga auru juurde! — A. Anderkopp, tõer.: Kas härra Temant'il on pala w?) Härra Temant, ega Teil auru wähe ei ole, miks ei wõi teised seda juurde wõtta. (M. Martna, sd.: Ta istub seljaga selle aurukasti wastas.)

Kui arwatakse, et üleminewad paragrahwid käesolewas seaduses wastuwõe-

tawad ei ole, siis wõib ju pikendada selle seaduse elluwõimist wiie aasta pealt kas wõi kümne aasta peale. (M. Martna, sd.: Noh, noh, noh, kümne aasta peale! — J. Soots, põl.: Sellest see jutt ongi! — A. Anderkopp, tõer.: Tehke, siis parandus, miks teie komisjoni annate.) Siin on jutt hoopis teistest asjadest. Tuldagu siis wastawate ettepanekutega ja näidatagu ära, kui palju wõime hoolekande peale kulutada sel aastal, öeldagu siis, et praegu ei wõi meie muud teha, kui asutada wast rinnalastekodud wõi wanadekodud, wõi waimuhaigete majad ja kõik muu jätame edaspidise aja peale. See seadus on iseenesest niisugune, mida wõiks wõrrelda meie põhiseadusega. Tema paneb maksma kindlad alused, ja nende aluste kohaselt tuleb meil tööd teha sihikindlalt. Aga ma ütlen weel, et selles töös ei saa meie mitte ette jõuda hoolekandewõimalustest ja meie omawalitsuste ning riigi kandejõust. Seda olukorda, et käesolew seadus peaks neist wõimalustest ette jõudma, et tema peaks uue kitsikuse omawalitsustele ja riigile tekitama, seda ei taha see seadus mitte. (J. Sepp, mo.: Pange wastaw seadus maksma, aga ärge küsige ette!) Kui Teie selle wahelhüüdega tahate seda öelda, et hoolekandepiir peaks jääma niisugusel kujul, nagu ta praegu on, siis selles läheme meie täielikult lahku. Väljaminekuid hoolekande peale tuleb märksa suurendada, kuid jutt ei ole mitte 1.200.000.000 margast. Kui teie väljaminekuid hoolekande peale, mis praegu omawalitsustel kanda, 100 miljoni pealt suurendate 200 wõi 300 miljoni peale, siis suudab Eesti riik seda ka lähemal ajal välja anda.

A. Rimmel (ühw.): Meie töölised ütleme, et käesolew hoolekandeseadus mingisugust kasu ei saada tööliste perekondadele. Kõik need ilusad kõned, mis siit kõnetoolilt hoolekande süntes on peetud, on jäänud ainult pilkeks töölistele, ei ole ühtegi seadust, mis oleks vastu wõetud tööliste olukorra korraldamise mõttes. Nii ei ole ka praegusest hoolekandeseadusest mingit kasu töölistel. Kodanlus oma wõimu... (Müra ja wahelhüüded.)

Juhataja **K. Wirma** (helistab): Palun rahu!

A. Rimmel (ühw.): Kodanlus oma wõimu käsitamisel tegi rahulise maski all mõne lubaduse tööliste seisukorra parandamise mõttes, kuid see lubadus on ainult paberile jäänud. Kõik need ilusad sõnad, mis siin lendu lastud härrade sotsialistide poolt, oli asjata sõnade mulin. Meil ei ole sõnad tähtsad, waid meile on tähtsad ainult teod. (M. Martna, sd.: Nanilson'i tapmine, see oli teie tegu!) Teie, härrad sotsialistid, neid lubadusi ei teosta, waid neid teostab tööliklass ise.

W. Linnamägi (krst.): Austatud Riigikogu liikmed! Kõigepealt kriipsutaksin alla, eksiarwamiste ärahooldmiseks seda, et mina sõna ei wõta mitte selleks, nagu oleksin ma hoolekandeseaduse wastu wõi tahaksin teda komisjoni anda wõi kuidagiwiisi tema wastuwõtmist takistada, waid just ümberpöörduvalt, mina tarwitan sarnast seadust. Ta oleks pidanud warem wälja töötama ja maksma pandama, kuid see seadus on suur ja lai ja tal on palju paragrahwe. Kahtlemata on need härrad, kes selle seaduse wäljatöötamise juures waewa on näinud, olnud soowidest kantud, et see seadus täielik saaks. Aga nagu iga töö, on ka selle seaduse wäljatöötamine olnud ühendatud nõrustega ning puudustega ning sellepärast on käesolewas seaduses siiski mõned puudused, mille kohta mina isiklikult, mitte rühma nimel, mõned märkused teeksin. Ma hakkaksin seaduse tagantotsast peale. (Naer. Wahelhuüie keskelt: Heebrea moodi!) Nimelt peatükk 12-nest, mis räägib hoolekande asutustest. Selles on üles loetud terve rida ametkohti ning asutusi, mis peawad hoolekannet teostama. Need on kõigepealt: töö-hoolekandeminister, töö-hoolekandeministeeriumi hoolekande osakonna juhataja, üleriiklik hoolekande nõukogu, linna- ja maakonnawalitsused, linna- ja maakonnawolikogud, walla-, maakonna- ja alewivalitsused jne. terve rida asutusi. Mina kahtlen, kas niisugune suur keerulikkus asjale kasu toob. (Töö-hoolekandeminister Chr. Kaarna: Need asutused on kõik olemas.) Wõib olla, et nad olemas on, aga kas nad siamaani nii hästi töötanud on? Hoolekande nõukogusid igatahes meil siamaale olnud ei ole ja mina kardan, et hoolekande nõukogud wast kõigeparemaid tagajärgi ei anna.

Siis on üksikute asutuste kompetents wäga ära segatud ja segamini aetud. Näiteks on töö-hoolekandeministeeriumi hoolekande osakonna juhatajal samad õigused, mis hoolekande nõukogul. Temal on sisuliselt, kui mitte ministri enese, siis vähemalt ministri abi õigused. Hoolekande osakonna juhataja kompetents langeb õieti ministeeriumi kompetentsiga ühte, tähendab, võib arwata, et hoolekande osakond ongi ministeerium. Ministeeriumi ülesanded loetakse eriti üles ja siis loetakse eriti ka hoolekande osakonna ülesanded üles ja need on peaaegu ühed ja samad. Mis jaoks seadusse niipalju üleilgseid lauseid sisse wõtta, millel otsekohest tähendust ei ole, nagu näiteks lause: hoolekandeministeeriumi kohus on töö- ja hoolekandeministeeriumi tarwitadaolewatest summadest toetuse ja abirahade määramine. Peaks olema iseenesest mõistetaw, et nende summade üle siseministeerium walitsema ei saa hakata. Eks ole iseenesest mõistetaw, et ministeerium toetuseks määratud summad ka seks otstarbeks wälja annab. (J. Woiman, sd.: Härra Linnamägi, kas on parem raamiseadus wälja anda?) Öeldakse, et see seadus pidada raamiseadus olemagi, seda toonitas isegi härra minister oma kõnes. Wõi miks on tarwis eriti alla kriipsutada, et hoolekandeministeeriumi kompetentsi kuulub hoolekandesse puutuwate kaebete ja palwete otsustamine niipalju, kui see kohtule ei allu. Töö- ja hoolekandeministeerium on kõrgem hoolekande asutus riigis ja siis on loomulik, et kõigi palwete otsustamine, mis hoolekandesse puutub, selle ministeeriumi kompetentsi käib. Siis näiteks § 122 punkt 10 on jällegi alla kriipsutatud, et töö- ja hoolekandeministeeriumile alluwate kaebete otsustamine hoolekande alal kuulub osakonna juhataja kompetentsi. Eelpool oli aga öeldud, et see hoolekandeministeeriumi kompetentsi kuulub. Kumba kompetentsi ta siis õieti kuulub? § 195 järele kutsub kolmeks aastaks hoolekande nõukogu liikmed töö- ja hoolekandeminister linna-, maakonna-, aewi- ja walawalitsuste esitajatest, tema poolt kindlaksmääratud järjekorras. Siamaani oli sarnaste liigete walimine kohalikkude asutuste eneste poolt, nüüd on siin teine kord sisse seatud. Siis § 202 on minu arust täiesti ülearune linnawolikogu ülesanneteks ära märkida palwete awalda-

mine töö- ja hoolekandeministeeriumile toetuse saamiseks hoolekande otstarbeteks, hoolekande asutuste ja ametkonna teenijate koosseisude kinnitamine jne. Kõik need asjad käiwad nii-kui-nii juba wolikogu kompetentsi linnaseaduse põhjal ja neid eriti rõhutama hakata, ei ole mõtet. (J. Woiman, sd.: Meil ei olegi linnaseadust!) On küll olemas. Töö- ja hoolekandeministeerium tegutseb kohtade peal hoolekande mõttes maakondade ja walla omawalitsuste läbi ja selleks luuakse, vähemalt linnades, linnawalitsuste juures hoolekande komisjon, mis enam-wähem iseseiswalt tegutseb, mis muuseas nimetab teenijaid ametisse, mis siamaani linnawalitsuse õigus oli jne. Peale muu teeb hoolekande kohtule ettepanekuid laste ärawõtmiseks wanematelt, kuid astub sealjuures ise hoolekande kohtu asemele ja nimetab lastele hooldajad. Kas siis hooldajate instituut kaob täiesti ära? Täiesti segane on, mis organ maakonnawolikogu on, millest § 211 räägitakse. § 212 räägitakse maakonnawolikogust ja maakonnakohtukogust, mõlemast waheldamisi. Maakonnawolikogu minu teada siamaani veel olemas ei ole.

Siis läheksin edasi järgmise peatüki juurde, see on peatükk XI — karistusmäärused. Kui neid karistusmäärusi lugeda, siis paistab, et tahetakse seadust erakorraliste otse drakooniliste abinõudega läbi suruda. Karistus käib karistuse järele. § 170 ütleb, et kui 3 päewa jooksul ei teatata lapse surmast, keda hoolekande alla wõeti, wõi see hooldaja ei teata oma elukoha wõi korteri muutmist, karistatakse arestiga kunni 1 nädalani wõi rahatrahwiga kunni 2500 margani. Samuti trahwitakse 3-kuulise arestiga wõi rahatrahwiga neid, kes ei teata otsekohe wigaste laste sündimisest. § 172 ütleb, et kui keegi wanaasjade kaupluse pidaja alla 15-aastaselt lapselt midagi ostab, karistatakse wangistusega kunni 3 kuud. Rahatrahwi siin ei olegi. Aga kas kaupmehed neile lastele ka midagi müüa tohiwad, sellest räägitud ei ole. Kui kaupmees midagi alla 15-aastasele lapsele müüb, näiteks wihu wõi pliiatsi, kas selle eest ka karistatakse wõi mitte? Aga kas on siis alati nii kerge ära määrata, kas laps on alla 15 a. wõi mitte? Eksimine igatahes kergesti võimalik, misjaoks siin nii kõrge karistus? § 173 ütleb, et kui keegi on palganud

amme wõi imetaja, tingimisega, et imetaja oma last imetada ei tohi wõi imetajale oma lapse imetamist takistab, karistatakse arestiga kunni 2 nädalani, rahatrahwi ei ole. Kui imetaja aga wõõrast last imetades oma kohustusi korralikult ei täida ja näiteks ainult üks kord päewas last imetab, seda last, kelle pärast ta palgatud on, siis ei saa ta kuidagi karistatud. Miks sarnane kahesugune mõõt?

§ 173-das läheb trahwide määramine nii kaugele, kui ta ialgi minna ei tohi. § 175 karistab kodanikka heategude eest. Kui keegi waeselapse wõtab enesele kaswatada, olgugi ilma tasuta, karistatakse arestiga kunni 7 päewani wõi rahatrahwiga kunni 2000 margani. Kui aga on wõetud tasu kaswatamise eest, siis karistatakse ilma lubata kaswatada wõtmises süüdlasi wangistusega kunni 3 kuuni. Mäherdune kuritegu — ilma „bumaagata“ head teinud! Wäga demokraatlik? § 177 ütleb: isikuid, kes nende hoole all olewa nõdrameelse wõi lange tõbise järele tarwilikult ei walwa, nagu see käesolewa seaduse § 123-das ette nähtud, karistatakse arestiga kunni 1 kuuni wõi rahatrahwiga kunni 10.000 margani. Nii näiteks, kui langetõbist lastakse korraks uulitsale minna, siis wõib kohe suur karistus järgneda, teda siduda wõi tuppä lukutaha panna aga ka mitte ei tohi. Ometi on ju selge, ja need, kes on nende haigetega tegemist teinud, teawad, et kõigeparema tahtmise juures ei suuda mõnikord niisuguste haigete järele walwata, nemad wõiwad enestele kahju teha, nemad on isegi ära jooksnud hullumajadest. Ja kui nüüd niisugune lange tõbine, kes sugugi ei pruugi haigusehoos olla, uulitsale läheb, siis ometi ei wõi sellepärast walwajale trahwi määrata. (L. Johanson, sd.: Mis paragrahwi järele?) § 177-da järele. (L. Johanson, sd.: Noh, kui Teie pühakirja ka nõnda seletate?) Minul niisugust kahekeelelist andi ei ole, kui mõnel teisel wast on.

Mina teeksin ka mõned lühikesed märkused seaduse teiste osade kohta. Otse liigutaw on see õrnus ja tähelpanu, mis osaks saab väljaspool abielu sündinud lastele. § 83. järele wõib juba enne niisuguse lapse sündimist, isegi raskejalgse tulewase ema soowi wastaselt, selle lapsele nõuandja määrata. Abielulisele naisele, õigem lesele, kellel pärast

mehe surma laps sünnib, sarnast hoolekannet mitte üles ei näidata, waid ainult wäljaspool abielu sündinud lastele ja naisele. Jääb arusaamatuks, mis see nõuandja naise raskejalguse ajal tegema peab, kas tema peab enne lapse sündimist naise kõrwal käima ja hoidma, et tema oma jalakest wastu kiwi ära ei tõukaks? Ja pange tähele seda kõike — enne lapse sündimist, lapsel on nõuandja, aga last weel ei ole. (M. Juhkam, tõer.: Kas see on kristlik seisukoht?) § 37 punkt 1 järele wõib last perekonnast ära wõtta, kui laps halwa iseloomuga ja halwa ülespidamisega on ja kui wanemad ei oska teda parandada. (J. Piiskar, is.: Aga mis siis teha...?) Mis siis teha nende täiskaswanutega, kes ka halwa iseloomuga on? (J. Holberg, põl.: Need tulewad Piiskari kätte anda!) Kes siis neid lapsi peab parandama, ja kes teeb kindlaks, et laps on halwa iseloomuga, kes on see kompetent asutus, kes ütleb, et see laps on halwa iseloomuga, kes üldse teeb seda selgeks? Mõnele wanale piigale — kooliõpetajale — tuleb korraga pähe, et laps on halwa iseloomuga, siis kui laps natukene wallatust teeb, igatahes wallatus on halb ülespidamine, ja sellest on küll, et selle paragrahwi järele last oma wane matelt ära wõtta ja anda teda kaswatusmajasse. (J. Holberg, põl.: Kloostri sse panna!) Kuid waewalt annab kaswatusmaja häid tagajärgi. Siia maani olen mina ikka harjunud nägema kaswatusmajades küürakaid waimlises mõttes. Siis edasi arwan, et hoolekandes hoolitsemises emade eest on üldse liiale mindud. § 45 järele saab iga puudustkannataja ema, kas abielus wõi mitte, 1 kuu enne sünnitamist ja 6 kuud pärast sünnitamist prii ülespidamise selle walla-, alewi- wõi linnawalitsuse kulul, kus tema elutseb, peale selle arsti ettekirjutuse põhjal ka maksuta arstirohte ja sidumismaterjaale ja wõib olla ka lapse mähkmeid. 6 kuud ei tarwitse niisugune naine midagi teha ja teda peab kogukond turgutama, nagu mesilase ema mesipuus. Erijuhtumistel § 46-da järele wõib ema rinnalastekodus olla ka kauem kui 6 kuud. (J. Holberg, põl.: Surmani!) Seal on emal igatahes parem põli, kui oma korteris, sest wiimased peawad arwatawasti ise oma paiulki järele minema, ja söögi omale ise ka walmis keetma, aga emadekodus jääb see jalawaew ära. Seal teeb seda kõik

kroonu! Kardan, et meie ei suuda mitte nii palju emadele omawalitsuse kulul anda. (L. Johanson, sd.: Nüüd leidsite naljasoola üles! Segane wahelhüüe töö-hoolekandeministri Chr. Kaarna poolt.)

Aga selle seaduse wastuwõtmisega muutuwad ka haigekassad, vähemalt osalt otstarbetuks, sest § 92 järele... (B. Oja, tõer.: Kas see piibliga wõrreldes ka õige on? J. Piiskar, is.: Teie eest on piibel ammu lukku pandud!) Teie eest on piibel tõesti lukus. (J. Woiman, sd.: Kas Teie piiblit ka teiest ot s ast peale hakkate?) Kõik haiged, kes küll oma töowõimet kaotanud ei ole, kuid kelle teenistus wõi sissetulek ei wõimalda tarwiliku arstiabi saamist nende eneste kulul, saawad arstiabi kogukonna kulul, kas ambulantsis, kodus wõi haigemajas. Seda abi hakkawad õige laiad hulgad saama, sest palju neid on, kellele raskust ei tee arstiabi eest maksta ja arstid pole meil mitte odawad.

Üldse käesolewas seaduses räägitakse wäga palju puudusest, puudustkannataiast. Puudus on aga Eesti keeles igatahes see waesuse kõigenõrgem kuju. Kes on siis selle puuduse äramääraja, millal puudus õigustab abisaamise ja millal mitte, see on liiga laialine mõiste, ja niiviisi wõiwad abi saada ka need, kes seda otsekohe mitte ei wajaks. Natukene wõõrastaw tuleb mulle ette, et hoolekande korras on ka pikaajalist laenu mõnesugusel juhtumisel liikumata waranduse peale waranduse pooles wäärtuses wõimalik anda. Mina arwan, et see nüüd otsekohe hoolekandeministeeriumi üles andesse mitte ei käi — toetada liikumata waranduse omanikka pikemaajalise laenuga poole waranduse wäärtuses. See on muude krediitasutuste ülesanne.

Minu härrad, teie tegite mulle palju wahelhüüdeid, iseäranis pahemalt poolt, katsusite wälja paista lasta, et mina olen selle seaduse wastu. Mina ütlen, et mina terwitan seda seadust, ja mida parem tema saab, seda rõõmustawam. Aga seda peab nimelt hästi wälja töötama, sest ka iseenesest kõigeparem seadus, kui ta on puudulikult wälja töötatud, teotatakse pahasti. Mina olen täiesti hoolekandeseaduse poolt, aga arwan, et temas on palju puudusi, ja et need puudused tulewad II lugemisel ära parandada. (Hüüded: Lõpetada!)

Juhataja K. Wirma: Rkl. Holberg on ettepaneku teinud koosolek lõpetada. Ettepaneku kohta on sõna rkl. Johanson'il.

L. Johanson (sd.): Riigikogul on veel võimalus vähemalt pool tundi tööd teha. Aga mina saan küll väga hästi aru sellest ettepanekust, mida härra Holberg tegi, sest nüüd pidas härra Linnamägi väga lõbusa naljakõne hoolekandeseaduse üle, kristlikust seisukohast, ja tahetakse nüüd selle meeoleu all lõpetada, et ettewalmistusi teha hoolekandeseaduse tagasiandmiseks komisjoni. Minu arwates tuleks läbirääkimisi jätkata.

Juhataja K. Wirma: Panen koosoleku lõpetamise ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

M. Martna (sd.): Väga austatud Riigikogu liikmed! Kõigepealt pean mina härra Tamm'e ülesandeid parempoolse rühma poolt kahetsema. Juba mitmendat korda esineb tema siin nagu paha olukorra kaitse adwokaadina. Terwe härra Tamm'e kõne sisu oli tänagi jälle see, et ei ole tarwis midagi korraldada, et las wiletsus ja waesus kaswada, ja las need, kes wiletsuse ja waesuse all kannatawad, kannatada kunni nad surewad. (J. Soots, põl.: Nii ei ole kõneldud.) Härra kindral Soots ja härra eksminister Einbund, mina oskan ka ridade wahelt lugeda! Teie, nagu näha, seda ei oska, ja ridade wahelt lugesin mina aina seda, et „waadake, kui teie seda asja korraldate, siis tuleb mul ja minu sõpradel rohkem maksta, kes meie mitte waesed ei ole. Meil tuleb natukene juurde maksta. Aga kui need waesuse all kannatajad nii ära surewad, et meie selle all ei kannata, siis — surgu...“ See on selle pika kõne lühikene mõte, mille wastu meie töö-hoolekandeminister täna väga õieti ja väga asjalikult kõneles, kui ta mitte 10 aastat tähtaega ei oleks wõtnud. Kui kõik need head asjad kümneaastase termini all mõista on, siis tänan ma töö-hoolekandeministrit niisama nagu härra Tamm'e. (J. Temant, põl.: Üks tänulik mees!)

Siis juhin ma veel ühe teise asja peale tähelpanu, milles ka härra Temant ühes minuga tänulik saab olla. Nimelt härra

eksminister Einbund'i kaebelugu „Kaja's“, et ei Riigiwanem, Riigikogu liikmed ega walitsuse liikmed, ei ole omawalitsuse tegelaste esimesest kongressist osa wõtnud. (J. Temant, põl.: See on ju õige!) Aga see on ka õige, härra Temant, et Teie tänase õhtu jooksul pidite kuulma, et terwe Riigikogu ja walitsus ning walitsuse esitajad väga hästi nendest asjadest informeeritud olid, niisama, nagu oleksid nad kõik seal juures olnud. Meie kõik tundsimme sellele kaasa, mis seal tehti ja teadsime, mis seal sündis, tähendab: härra „Kaja“ kurtmine oli täitsa ilmaaegne!

Kui härra Tamm siin selle peale tähendas, et Soomes ja Rootsis ja mõnel teisel maal hoolekande peale on vähem kulutatud, kui meil, siis wastas selle peale härra minister Kaarna, väga õieti. Ja mina lisaksin sellele ainult juurde, et kui Hjalmar Branding esimest korda walitsuse oma kätte wõttis, siis oli üks tema sihtjoontest just wiletsuse wastu wõitlemine, hoolekande wajaaduse — nii öelda ärahoidmiseks wõitlemine, ja üks neist põhjustest, miks tema walitsuse jälle oma kätte wõttis, seisab ka praegu selles, ja et ta selles asjas nõnda kaugele püüdis minna, kui igatahes võimalik, see sai Brantingi teise walitsuse langesemise põhjuseks. Ta tahtis rohkem abi anda, kui kodanlised rühmad, kes teda muidu toetasid, nõus olid lubama. Ma juhin teie tähelpanu selle peale näiteks, et Rootsis tööpuuduse korral abiandmise puhkudel abi antakse ka nendele inimestele, kellele isegi minu seltsimees Johanson ei taha anda. Meil oli kord niisugune eelnõu läbiwaatamise all, et abi ei saa need, kellele näiteks majad wõi majakesed on. Rootsi tööpuuduse wastu wõitlemise ja abiandmise seaduses on öeldud, et ka niisugused töölised woiwad abi saada, kellel maja wõi mõni muu warandus on, kui nemad tööpuuduse all kannatawad. Ja see abi peab selleks olema, et nad mitte wiletsusse ei langeks. See on abiandmine hoolekande wajaaduse ärahoidmiseks, millest ka härra minister siin kõneles. Härra Tamm wabandab mind wast, kui ma jälle kord Shweitsiga natukene edwistan. Shweitsis mõnes linnas, nimelt Zürich'is, kus ma kõige kauem olen elanud, antakse sügisel näiteks, tööpuuduse all kannatajatele kogukonna poolt erilist talwist abi, et nad omale taliriided osta saawad. (J. Hol-

berg, põl.: Nad on kinnitatud.) Ei, nad sel ajal veel kinnitatud ei olnud. Sel ajal ei maksnud veel kinnitusseadus. Seda toetust anti sellepärast, et need inimesed, eestikeeles öelda, põhja ei langeks, et neid siis jälle kõigesügavamast waesuse põhjast üles tõmbama hakata, neid hoitakse selle eest ära, ja selle tagajärjel on siis tõsi, et tavalik hoolekanne pole seal nii suur, kui meil. (J. Temant, põl.: Kas Shweitsi kultuur on ka niirkõrgel kui meil?) Igatahes Teie omast kõrgemal.

Mis puutub sellesse, et ministeerium, härra Tamm'e arwates, oma kätte wäga palju wõimu tahtwat wõtta, siis selle kohta wastas härra minister wäga õieti. Ma tuletaksin ainult üht asjaolu meelde. Kui läinud talwel üürikommisjonile teateid saadeti alewitest ja linnadest, siis oli Petseri linnawalitsus teate saatnud, et Petseris korterikriisi ei olewat, kuna aga tegelikult järelwaatamise tagajärjel ühtegi tühja tuba ei leidunud. Umbes samasugune lugu oli ka Tallinnaga, kus läinud aastal hoopis teistsugused arwamised üüriseaduse kohta awaldati, kui seda sel aastal kuulsime. Olgugi, et lood sarnased on, olen mina küll arwamisel, et meie omawalitsused peaksid tohtima iseseiswamalt töötada. Aga teatud ülewaatus ja keskkoha korraldused selles suunas näiwad paratamata tarwilikud olewat.

Kui siin nii mitmelt poolt, muuseas härra Linnamägi poolt, väljaspool abielu sündinud lapsi ja nende emasid nimetati, siis on täiesti arusaadaw, kui seda pahemalt poolt mitte kristlikuks waateks ei tunnistata, sest meil on teada, et Jeesus Kristus langenud naisterahwast kaitses. (W. Linnamägi, krst.: Ärge nüüd sellest praegu hakake rääkima! Pahemalt poolt: On see ainult Teie monopool?) Wõib olla, et Teil sellest, härra Linnamägi, piinlik rääkida on, ma kahetsen aga wäga, sest sarnaseid asju tuleb ka kristlikkude juures ette. Lubatagu ka minul Soome sellekohast seadust nimetada.

Kuidas on lugu tejsal? Soomes on seadus maksew, et just sel ajal, kui väljaspool abielu emaks saaja naisterahwas abi tarwitama hakkab, kui ta raskejalgne on, määratakse temale kogukonna walitsuse poolt eeskostja. (W. Linnamägi, krst.: Mis momendist peale siis?) Mis momendist peale, ma ei

ole arst, härra Linnamägi, igatahes enne sündimist. Ja mis on siis selle eestkostja ülesanded? Selle eestkostja ülesanded on niisugused, et kui ema haigeks jääb, siis kantakse need kulud, mis tarwilikuks tulewad, kogukonna poolt kogukonna kasast eestkostja nõudmisel. (W. Linnamägi, krst.: Seda pole meie seaduses näha.) Sellepärast ta ka puudulik on! Kui laps on sündinud, siis on selle eestkostja kohus asi kohtu ette wiia ja kindlaks teha, kes lapse isa on. Sellel hoolekandjal on õigus kohtus lapse ema tunnistajana ette tuua. (J. Sepp, mo.: Nõudja ja tunnistaja?) Ei, nõudja on eestkostja ja tunnistaja on ema! Soomes on kohtunikul õigus ema kui tunnistaja põhjal kindlaks teha lapse isa. Kui on aga sarnane juhus, et on olemas 3, 4 wõi rohkem noortmeest, kes wõiks isa olla, siis on kohtunikul õigus ühele neist öelda: „Sina oled isa“ ja see noormees jääb isaks. (W. Linnamägi, krst.: Ma ei usu, et Soome kohus nõnda wilets on.) Soome kohus ei ole wilets, niisama pole seda ka Soome õigus selles suunas, sest Soomes on väljaspool abielu sündinud lastel ja ka emadel omad kaitsjad, nende kohus on selle järele walwata, pärast seda, kui isa kindlaks tehtud, et tema kulud, mis kogukond kannud, välja maksab ja teatud kohustused oma lapse wastu kannab. — Saksamaal olid olud ka keisri ajal sarnased. Väljaspool abielu sündinud lapse ja ema hoolekandja oli kohustatud kohtu abil kindlaks tegema, kes lapse isa on. Teie aga tahate siin Napoleoni I wiisil kõrwale hoida ja arwate, „las ema ise lapse isa otsib ja lapsega walmis saab, kuidas aga tahab“.

Härra Holberg juhatas meid siinjuures pensioniseaduse juurde, öeldes, see olla pensioniseaduse asi. Kui aga meil arutamisel oli pensioniseadus, siis ütles seesama härra, see olla hoolekandeseaduse asi! (J. Holberg, põl.: Ei ole juhatanud, Teie eksite, härra Martna.) — Eile oli mul juhus oma wana sõbraga rääkida, tema kahetses, et oli Peeterburist ära tulnud. Ma ütlesin temale: Sa ehk saad uuesti luba tagasi minna, võib olla, on seal tõesti parem! Ühtlasi kuulsin, et waestemajast olla wanu riideid toodud, mis täiesti täitanud. Ma küsisin: Kas sa ehk Peeterburis siiski ka sellesarnast kuulnud wõi näinud ei ole? Tema wastas: Ma ei wõi

seda salata, et olen veel halvemat näinud... sel puhul kuulsin siis ka, kuidas Smolnajas wanademajas terwed palatid tühjaks on surnud, mis sündinud mingisuguse musta rohu sisseandmise järele. Ma ei tahaks uskuda, et see nii on olnud, kuid mulle räägiti ometi seda — (Keskest: Küsige kommunistide käest.) wäga teadjalt poolt nimesid nimetades. jah, kommunistide käest küsida, selle härra Rimmel'i käest, nii oli wist ta nimi, kellele ma öelda tahtsin, et tema sõpru on nii mõnigi siit kõnetoolilt üle käinud, ja kõik on siin nende sõnade tegemise wastu kõnelenud, kuid nad on siit kõnetoolilt ka ainult sõnu teinud, ja kui nemad siit ära lähewad, siis wõtawad nad samuti oma palga wälja, nagu meie teisedki ja siin loewad nad need ilusad sõnad kõik ilusasti paberilt maha — ja kui meie nende talitust ewangeeliumi sõnadega hindame ja ütleme, et nende teod käiwad nende järele, siis ma tähendasin juba wahele hüüdes, et Teie teod peale sõnade on Nanilson'i tapmine.

Härrad paremalt poolt, alates härra Tamm'ega, nurisewad selle üle, et meil ei ole näidata, kust kohalt need kulud peawad tulema, millega hoolekande wäljaminekuid katta. Ma pean ütlema, et ega need wäljast poolt Eesti piiri tulla ei saa, need peawad meie rahwa poolt tulema, peawad nende poolt tulema, kes nüüdki neid kannawad ja wõib olla, rohkem nende poolt, kes neid praegu ei kanna.

Nagu ma juba kord tähendasin, tule wastu kinnitawad end kõik, aga ometi ei põle kõigi majad maha. Aga need, kelle hooned ära põlewad, saawad, tasu sellest, mida teised maksawad, kellel mitte tuleõnnetust ei ole. Nõndasama on ka hoolekandeseadusega lugu. Olgu missugune haigus, missugune puudus, missugune willetsus tahes, kui see näiteks perekonna wõi sugulaste kanda langeb, siis wõiwad need selle all tõepoolest kokku langeda. Ma wõiksin mitugi niisugust perekonda nimetada, kuid ma ei hakka mitte nimesid nimetama. Toon mõne näite. Ma kujutan enesele ette kahte wana inimest, kes enam midagi teenida ei wõi. Nende kaks tütarit käisid õmblemas ja elatasid sellega oma wanemaid. Üks tütar sai aga jookswahaiguse, nii et ta enam paigast liigutada ei saa ja nüüd peab teine tütar neid kõiki toitma. Ta on ausameelne inimene, aga ta kulu-

tab ja nõrgestab enese seal juures nõnda ära, et wiimaks, kui ta oma abitarwitaja ema ja õe läbi elatab, langeb tema ise kõige nende hoolealustega linnale koormaks. Kui aga asi oleks nii korraldatud, et see naisterahwas aastate wiisi nõnda oma töowõimetute wanemate ja õe eest ei oleks tarwitsenud hoolitseda, siis oleks karta, et ta ise hõlpsasti teiste abitarwitajaks wõiks saada. Niisuguseid on wäga palju. Ma arwan, et härra Tamm on ka sellel arwamisel, et niisuguste juhtumiste kõrwaldamiseks tuleb ühiselt korraldusi teha, ühiselt peame meie püüdma sarnased juhtumised ära hoida, sest ühiselt on need koormad kergemad kanda, kui siis, kui need üksikute peale langewad.

Teie, mu härrad, kui teie maanteede parandamise seadusest kõnelete, siis ei küsi teie mitte, kust need kulud peawad tulema! Ja kui härra Temant ja wist härra Sepp linna uulitsate pühkimise tahtsid majaomanikkude pealt kõigi kodanikkude kaela weeretada, siis ei küsinud teie mitte, kas see mitte maksusid ei suurenda, waid teil seisis ainult mees see, kuidas majaomanikkudele kasulikum oleks. Aga need waesed, kes nälga surewad... (J. Temant, põl.: Siis olite Teie wastu! — J. Sepp, mo.: Teie olete orjadeksteinud selle ühe kihi, meie tahtsime, et teieseltest orjusest osa wõtaksite!) ...Aga need waesed ei ole orjad?... (J. Sepp, mo.: Tehke korralik seadus! E. Weberman, rhsw.: On korralik seadus!)

Härra Linnamägi oma kristlikus olekus läks nõnda kaugele, et ta näite tõi, et see seadus isegi heategewuse wõimatuks teeb, ja et hea inimene, kes wõtab lapse omale kaswatada, peab seda seaduslikult tegema, peab seda paberisse kirjutada laskma. (Wahelhüüe: Burmaaga!) Jah, burnaaga, see on wenekeeles paber, nii palju oskan minagi wenekeelt. Nüüd on aga ka niisuguseid inimesesõpru, kellest meie teame, keda tsirkuse ja teiste niisuguste kunstnikkude nime all tuntakse, et nad lapsi hea meellega oma hoole alla wõtawad ja nendest siis niisugused abinõud enesele elamiseks teewad, mille waral nad elawad. Peeterburis olla niisuguseid kerjajaid olnud, kes teiste lapsi kaenlasse wõtnud, ja kerjama läinud, et niisuguseid kristlikka, nagu härra Linnamägi, ärdamaks teha.

Niisuguste hoole alla wõetud laste wäljakurnamist on väga palju. Kui seadus siin mingisuguseid korralikka teid ette kirjutaks, siis ei oleks see mitte halb. Ma ei taha aga pikalt üksikutest asjadest kõnelda, sest meie oleme esimese lugemise juures, ma loodan, et minu parteisõbrad sõna wõtawad, kes komisjonis on, ja kes seda enam teawad. (K. Ast, sd.: Kuidas selle Inglise 70. aastaga on?) Ah jah, ma tulen tagasi, wabandage! (J. Temant, põl.: Ei ole sõna antud.) Ei ole veel ära wõetud. Härra Tamm tähendas siin, et Inglismaal antakse abi wanadele üle 75 aasta. Minu teades waieldi seal selle üle sel ajal, kui Inglismaal wanaduse paiuk maksma pandi, kas seda 60 wõi 55 aasta juures teha, 70-st ja 75-st aastast ei ole mina midagi kuulnud. (J. Holberg, põl.: Ma näitan Teile.) No näidake, näidake, loodan siiski, et Teie külapoisi moodi ei mõtle: „Küll ma näitan Teile!“

K. Einbund (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Meil on arutamisel praegu väga tähtis seadus, niihästi oma sisulise, kui ka rahalise ulatuse poolest. see seadus on tähtsam kui ükski teine, mis II Riigikogu ajal meil wast üldse olnud arutamisel; ta on kaugel tähtsam, kui riigi- ja omawalitsuste teenijate pensioniseadus. Sisuliselt olen arwamisel, et Riigikogus wististi mitte üheski rühmas ei leidu liikmeid, kes hoolekandeseaduse wastu oleksid. (J. Piiskar, is.: Peale põllumeeste rühma. Wahelhüüe pahemalt poolt: Aga Tamm mis rääkis?) Ma julgen vähemalt seda loota, et rühmas, millest mina pärit, ei tunne mina hoolekandeseaduse — wastast meeoleu. Meie teame, et hoolekande asjad ja hoolekande üldse ei ole Eesti riigis veel küllalt korraldatud. Meie teame, et willetsust on meie riigis veel palju. Kõik see, millest täna siin kõnelesid töö-hoolekandeminister ja rkl. Martna, ei ole ühelegi meile wõõras, tundmatu ega teadmatu, sellepärast, et meie oleme pärit sellest samast rahwast, kus eelpoolnimetatud härrad. Meie kõik oleme käinud samastes linnaajagudes ja samades maaajagudes, kus, wõib olla, need härrad wähest ka ei ole niipalju käinud. (L. Johanson, sd.: Mis Teie seal käi-

site?) Samasugustes huwides, nagu Teie, härra Johanson. Mina wõin isiklikult öelda, et on wõimalusi olnud tutvunemiseks meil rohkem mahajäänud linnaajagudega Tallinnas, ja pean ka ütlemata ühes meie hoolekande esitaja ja härra Martna'ga, et willetsust on meil praegu rohkem, kui see, wõib olla, soowitaw oleks üldise rahwa heaoleku, kui ka meie ühiskondlikkude wahekordade poolest. (J. Piiskar, is.: Willetsus ongi soowitaw, ainult vähemal määral?) Kuulge, Piiskar'i härra, Teie wõiksite rahulikult kuulata. (J. Piiskar, is.: Aga Einbund'i härra leiab willetsuse soowitaw olewat.) Ei ole mina seda mitte arwanud. On selge, et willetsus on suurem linnas, kui maal. Wõtame minu poolest korteriolud, toitlusolud, kütteolud: meie teame, et üksikutes mahajäänud linnasades tõesti leidub elamistingimusi, mis suuri rahulolematusi wõiwad esile kutsuda ja ka tõesti kutsuwad. Ma olen kuulnud jutustatawat lugusid korteritest, kuhu inimesed kokku kiilunud. (A. Jõeäär, sd.: 20 inimest toas!) Täiesti õigus! Kuid hoolimata kõigest sellest, ei ole meie mitte kuulnud kogu Eesti riigi kestwuse ajal retsepti, millega meie oma keskel ettetulewa willetsuse wõiksime kõrwaldada lühikese aja jooksul. (A. Jõeäär, sd.: Aga wähendada küll.) Ja ka seda. Aga meie ei wõi kõigest sellest hoolimata ometi mitte öelda, et willetsused ja hädad meie juures oleksid suuremad kui teistes maades, meist wänamates riikides. (A. Jõeäär, sd.: Selle üle wõib waielda.) Minul praegu oli jutuajamine oma naabriga istmel ja ma kuulsin lugusid kerjamise kohta näiteks Itaalias. Meie wõitleme poliitiliste ja abiandmise abinõudega kerjamise wastu, wõitleme ka selle wastu, et inimestel põhjust ei oleks wälja minna kerjama, aga on üksikuid linnasid Itaalias, kus $\frac{1}{4}$ kunni $\frac{1}{2}$ elanikkudest kerjawad. Läheme edasi ka paljudesse teistesse riikidesse, kui Teie soowite. Arusaadawalt on wanades riikides sotsiaalsed olud lahedamad, ja nad peawad ka lahedamad olema. (A. Jõeäär, sd.: Suuremaid wastolusid ei ole olnud, kui seal. — B. Oja, tõer.: Kas wõtame eeskujuga seal?) Sest sotsiaalsete olude lahendamaks muutmine on ikka ühenduses majandusliku jõukuse olemas-

oluga ja tõstmisega ikka ja alati. Seal wõiwad küll klassiwahekorrad terawaks minna, aga ühiskonna enese aitamise ja wastastikuse abiandmise wõimalustega muutuwad paremaks. Wõtame näiteks Inglismaa, Ameerika: rahwa jõukuse tõusmisega tõusewad ka aitamise wõimalused ning wõimalused ühiskonna häda parandada. Ja tõesti, kui küsiks praegu Riigikogu kaasliigetelt pahemalt poolt, missuguste abinõudega teie kõrwaldaksite meilt sellegi häda ja sellegi wiletsuse, mis olemas. Kui teie tuleksite praegu töö-hoolekandeministri toolile, ja kui teile kätte antakse paremad seaduseelnõud, drakoonilisemad seaduseelnõud, palju kõwemate karistustega, kui need, mis meie täna kuulsime, ei teeks teie töö-hoolekandeministrid mitte midagi rohkem ära, kui seda tegid härrad Kaarna ja Amberg. Teie ministrid on ka istunud sealsamas töö-hoolekandeministriumis ja on seadusi ja määrusi teinud, ja mikspärast teie ajal ei jõutud kaugemale, kui pärast kodanliste töö-hoolekandeministrite ajal on jõutud. Waadake, sellel on ometi omad põhjused ja ega see kõik ei sünni ilma asjata. See oleks täielik eksiarwamine olema, et sotsialistlik töö-hoolekandeminister wõib meie hädasid palju radikaalsemate abinõudega lahendada, kui, minu pärast põllumeestest olew töö-hoolekandeminister, kui tal sotsiaalseid huwisid on ja kui ta asjatundja on. Ma tean maakonna omawalitsusi, kus on hoolekande asjade juhtimine põllumeestest tegelaste käes, ja teie ei wõi mitte öelda, et seal hoolekande asjad oleksid halwemini lahendatud, kui neis maakondades, kus nad kuuluwad sotsialistlikkudele tegelastele. (L. Johanson, sd.: Harjuma näiteks!) Wõtame hoolekande eest korraldajad keskrühmadest, wõi wõtame ka teistest rühmadest, see on ükskõik. Tähendab, meil peawad olema põhjused, mis takistawad kogu nende asjaolude juures. Ja kui meie nendest põhjustest kõnelema hakkame, siis wõime meie ka seisukoha wõtta käesolewa seaduseelnõu juures, sihis, kas ta nõuab parandust wõi ei nõua parandust. Wõime pooldada neidsamu seisukohti põhimõttelikult, mis wäljendust leiawad meie põhiseaduses ja nimelt, et Eesti wabariigis peab olema kindlustatud kodanikkudele inimwääriline ülespidamine. See on põhimõte, mis ei ole mitte ilma-

asjata wõetud põhiseadusesse, waid see on põhimõte, et Eesti riik on enese peale wõtnud kohustuse ka tõesti seda täita. Mina arwan, et ei ole Riigikogus rühma, kes sellele põhimõttele wastu waidleks, sest nii humaansed oleme meie kahekümnendal aastasajal kõik. (Hulgalsed wahelhüüded.) Härra Tamm on ka samalt aluselt kõnelenud, kuigi arwustades seda seaduseelnõu. Aga hoopis ise küsimus on, missugusel moodsul ja missuguse aja jooksul ja missuguste majanduslikkude ressursidega teie põhiseaduses ettenähtud sihi kätte saate ja kuna tema kätte saate. (Hulgalsed wahelhüüded. J. Piiskar, is.: Kuidas peipsiäärsetele tuleõnnetutele õunapuid wiidi?) Selles läheme meie lahku teist. Meie wõtame aluseks kõigeesmaslt meie majandusliku kandejõu ja alles sellele hakkame ehitama meie sotsiaalkorraldusi ja olusid. Kuid teie lähete wälja lähtekohast, et ilma majandusliku kandejõu aluseta tulewad kõik sotsiaalseadused esimeses järjekorras wastu wõtta ja alles teises järjekorras need seadused, mis meie majanduslikku kandejõudu tõstaksid. (J. Piiskar, is.: Ainult teisest otsast. M. Juhkam, tõer.: Kui Teie maanteede seaduse juures sedasama kõneleksite!) Ma kõnelen maanteede seadusest ka. Waadake, selles on meie wahel lahkuminekid ja need on wäga põhjalikud lahkuminekid. Ma küsiks praegusel korral Teilt, austatud härrad, missugused asjaolud takistawad meie omawalitsusi kõigi waeste eest hoolitsemast, nagu põhiseadus seda nõuab. (L. Johanson, sd.: Liig kaua olite Teie siseminister, sellepärast!) Kuulge, nüüd on siseministrium teie käes ja seal on ka juba kaua olnud, kuid ei ole kümnendikkugi selle poolest tehtud, mis minu ajal. (O. Gustawson, is.: Mis Teie seal tegite? L. Johanson, sd.: Kus on maksuseadus? M. Juhkam, tõer.: Maksuseadus puudub!)

Juhataja **K. Wirma**: (Helistab.) Palun kõnelejat mitte segada.

K. Einbund (põl.): Kuulge, minu-aja tööst elawad parlamendi mõned komisjonid, wõib olla, kaks aastat, ja seda

wõin teile otsekohe öelda. (Hulgali-
sed wahelhüüded.) Nüüd, austatud
härrad, küsiks in uuesti, ilma et teil
põhjust oleks mind segada, missugustel
põhjustel meie omawalitsuse asutused ei
hoolitse meie sotsiaalolude eest ja kõigi
nende kannatajate ja waeste eest, kes selle
seaduse alusel hooldamisele peaksid tule-
lema? (Hulgali-
sed wahelhüüded.) Kas teie arwate, et ainult hoole-
kandeseaduse puudus takistuseks on,
wõi arwate teie, et meie omawalitsustel
puudub hea tahtmine nende rahuldami-
seks, wõi arwate, et meie omawalitsuse
asutused mitte küllalt inimarmastajad ei
ole, mitte küllalt humaansed ei ole. See
ei ole mitte nii, meie omawalitsused ta-
hawad seda teha, aga neil ei ole wõimal-
lust seda teha. (J. Piiskar, is. Selle-
pärast, et meil siseministree-
riumi asemel oli politseimi-
nisteerium.) Kui teie wõtate selle
eelnõu wastu, siis teie näete, et ta suu-
remat parandust ei too, kui teie ei muuda
alust ja ei anna omawalitsustele tulusid.
(J. Piiskar, is.: Kuipalju Teie
neile tulusid andsite?) Nüüd,
austatud härrad, ma ütlen ka teile, miks-
pärast omawalitsustel ei ole tulusid.
Waadake, sellepärast ei ole meie oma-
walitsustel praegu tulusid, et ühest kül-
jest on kogu aeg nõutud walitsuse käest
kunni senniajani; andke maksuseadus ja
andke riigi tulud omawalitsustele, sest
maksusid ometi teie keegi kõrgendada
ei taha! Ma olen kuulnud senniajani ar-
wamisi, et maksusid tuleb vähendada,
aga et rahwale uusi peale panna, waa-
dake, seda ei julge teie nõuda. Teie
nõuate küll waranduste lisawäärtuse
juurdekaswu maksu, teie nõuate kapi-
taali lisamaksusid, aga et teie julgeksite
nõuda lisa nendele maksudele, mis meil
oluliste maksudena riigi eelarwet täida-
wad ja omawalitsuste eelarweid, waa-
dake, seda julgust ei ole ma teie juures
weel mitte näinud, ei ole ka keskrihma-
del seda julgust ja meil juba seda ei
maksa tahtagi. (Müra.) Sennikaua, kui
teil see julgus puudub, sennikaua ei ütle
meie mitte oma sõna, aga kui teie wõ-
tate omale selle julguse, siis alles hak-
kame kaasa rääkima. (Müra. Segas-
ed wahelhüüded.)

Juhataja **K. Wirma**: (Helis-
tab.) Palun kohtadelt mitte kõneleda.

K. Einbund (põl.): Austatud här-
rad! Kui teie ei taha maksusid tõsta, siis
mina küsin, kust ja kuidas saate teie
omawalitsustele need tulud? (M.
Martna, sd.: Teie kõnelesite
praegu maksutõstmise taht-
misest.) Ei, mina ütlesin, et teil ei ole
seda julgust. (M. Martna, sd.: Miks
Teie läbi ei wiinud seda?) Meie,
kui opositsiooni rühm, ütleme oma arwa-
mise pärast alles, ega meie ei lähe teile
plaanisid andma ega maksusid kõrgen-
dama. Teie kõrgendage neid kõigepealt
ise... (J. Piiskar, is.: Härra Wes-
tel ei lubanud seda.) ...ja teie,
sotsiaaldemokraadid, kui toetajad, teie
soowitage walitsewatele rühmadele, et
nad kõrgendaksid neid maksusid. Nüüd
teie ütlete edasi, ja seda olen mina ka
kogu aeg nõudnud, nii kaua, kui sisemi-
nistrina olen töötanud, et riigi käest tu-
leb osa tulusid ära wõtta ja anda oma-
walitsustele. (M. Martna, sd.: Miks
Teie seda läbi ei wiinud?) Üt-
len ka seda otsekohe. Mul oli walmis-
tatud eelnõu isegi selle kohta, ja kui mind
on süüdistatud, et ei ole mitte omawalit-
suste maksuseadust andnud, siis mina kü-
siks in ka otsekohe, mis ütleb praegune
rahaminister selle kohta, palju tema riigi
eelarwe tuludest tahab omawalitsustele
ära anda praeguse riigi eelarwe juures.
Waadake, teie rahaminister ütles seda-
sama, et tema mitte midagi ära ei anna.
Tähendab, teie ei taha riigi eelarwet ta-
sakaaluta jätta. (M. Martna, sd.:
Kes seda ütles? Wahelhüüde pa-
remalt poolt: Ei julge!) Riigi eel-
arwest teie maksusid omawalitsustele
välja anda ei taha, uusi maksusid teie
juurde panna ei taha, teie ainult wähen-
date kogu aeg, aga mitte ei tõsta riigi
maksusid. (M. Martna, sd.: Wähend-
dada, mis vähendada, tõsta —
mis tõsta!) Ja nüüd, kui kõik see
nõnda on, noh milleks on kõik see jutt
kõige selle juures, et omawalitsustel ei
ole tulusid... (M. Martna, sd. Täitsa
asjata hakkasite sellest kõ-
nelema.) ...Teie ei ütle, kust see
omawalitsus need tulud, mis selle seaduse
järele umbes 1½ miljardit peaksid olema,
wõtma peaks. (L. Johanson, sd.:
Millega omawalitsused maan-
teid teewad, uulitsaid paran-
dawad?)

Aga nüüd läheme edasi! Maksude rohkus ja tulude rohkus sünnib nii Eesti riigile kui ka omawalitsustele rahwa jõukuse kaswamisega, järelikult, meie peame kõigeesemalt hoolitsema rahwa waranduse ja kapitaali eest, peame hoolitsema selle eest, et meie rahwa warandus ja rahwa kapitaal rohkem tulusid tooks, niihästi riigile kui ka omawalitsustele. (M. Martna, sd.: Ja wanad ja waessed peame laskma nii kaua ära surra.) Ei mitte, seda ma ei ütlen, ärge lugege, wanahärra, ridade wahelt, waid oodake, mis mina edasi ütlen. (M. Martna, sd.: Noorhärä, tooge näiteid. J. Holberg, põl.: Need on need „Rabotniku“ read.) Kui nüüd meil arutamise all on seaduseelnõud, mis otsekoheselt meie rahwuslikku majandust aitaksid tõsta, siis lähewad need seaduseelnõud kõik komisjonidesse ja rändawad vähemalt kümnest komisjonist läbi. Waadake, teie tahate seda, sest see on teie teha, et need seaduseelnõud küll ühte komisjoni, küll teise komisjoni, küll kolmandasse komisjoni antakse. Ja nii nad rändawad ühest kohast teise, ilma et nad aluseks saaksid meie rahwamajanduse jõukuse tõusmisele. (Segased wahelhüüded. Mära.)

Juhataja **K. Wirma**: Palun rahu!

K. Einbund (põl.): Härra Martna nõudis näiteid, ja minul ei oleks palju tarwis ringi otsida näidete toomiseks. (M. Martna, sd.: Riiki otsida!) Teie loete, härra Martna, ridade wahelt. (M. Martna, sd.: Ja Teie, noorhärä, räägite nii halvasti.) Wõtame näiteks kõigeesimeses jones meile rahwamajanduslikult tähtsama seaduse, mille meie kiires korras elu peaksime wiima — maanteede seaduse. (J. Piiskar, is.: Et sandid kõndida saaksid — maanteede seaduse... Mära. Segased wahelhüüded.)

Juhataja **K. Wirma**: (Helistab.) Palun rahu!

K. Einbund (põl.): Mina, olles põlumeste rühmast, ei julgeks Riigikogus mitte meie waeseid santideks nimetada, aga teie, sotsialistid, wõtate enesele selte julguse! (L. Johanson, sd.: Santon

piiblikeeles.) Wõib olla, kristlased Teie arwamise järele julgeksid seda, aga minu arwamise järele mitte. (L. Johanson, sd.: Sant — tähendab wigane.) Nüüd ja kogu aeg oleme wõtnud maanteede seaduse, mis on liikumise läbikäimisolude parandamise tähtsam seadus, poliitiliselt, just nagu mingisuguse erakondliku seaduse. Julgeksin teile meelde tuletada, et liikumisolude parandamise seadus, nagu seda on maanteede seadus, on üks tähtsamatest ja tarwilikumatest seadustest meie majanduse tõstmiseks. Niipea kui teie selle seaduse weel mitmeks aastaks edasi lükkate, ei too kõik need wäljaminekud, mida kuluwate oma majanduselu tõstmiseks, küll maaparanduste peale, küll piimatalituste peale, ning teistel aladel, kõik need wäljaminekud ei tooks meile seda tulu, mida nad tooksid pärast teede kordaseadmist. (J. Tiks, is.: Nii näiteks, mis nad tooksid?) Mis meie aga näeme? See seadus, mis rahwamajanduses nii tähtis ja mis meile kulusid riigi eelarwes oleks wõinud juurde tuua umbes 300 miljoni ümber, see seadus anti rahapuudusel kõigisse komisjonidesse. Pean otse imestama, et käesolew seadus, mis meile nii suured kulud peale paneb, mõeldakse, ilma et meie seda lähemalt järele kaaluksime, otsekohe pärast töökaitse komisjonis arutamise Riigikogus arutamisele wõtta, ilma et teda rahaasjanduse, omawalitsuse ja minu pärast ka üldkomisjon läbi oleks arutanud. Meie teame, misugused jõud on meil töökaitse komisjonis oma ettevalmistuse poolest niihästi raha- kui omawalitsuse küsimustes. (M. Juhkam, tõer.: Maanteede seadus käis ainult rahaasjanduse komisjonis. J. Piiskar, is.: Põllumehed põgenewad ära, kui otsustaw silmapilk tuleb!)

Juhataja **K. Wirma**: Palun kohadelt mitte kõneleda!

K. Einbund (põl.): Ja nüüd wõtame edasi meile mitte vähema tähtsusega seaduse kui maanteede seadus, waid minu arwates suurema tähtsusega, see on meie riigimaade põlise tarwitamise seadus, mis kindlustama peaks asunikku dele omandusõiguse nende käesolewate kruntide peale ja mis tooks meile niisuguse tulu, missugust endale waewalt suudame ette kujutada. (Hulgalised wahel-

hüüded ja müra.) Pange maksusid peale, kui julgete, aga teie ei julge. (J. Piiskar, is.: Aga need pärisomanikud, kes pärisohtadel, kus nende tulud on?) Mis Teie, härra Piiskar, nüüd nii närwilikuks lähete? (Hulgalised wahelhüüded.) Teie käes on wägi ja wõim, pange majapidajatele maksusid peale, kui julgete. Teie käes on wägi ja wõim, tehke ühes keskrühmadega. (Wahelhüüded.) Meie oleme kõrwaline lüli. Ärge nii närwilikuks minge!

Nüüd läheme edasi ja wõtame põlise maatarwitamise seaduse. Mina tuletaksin meelde wiimast koosolekut, millel algas meie kewadise istungjärgu laialimine. Missuguseid häali kuulsime siis põlise maatarwitamise seaduse juures? Sellega ei pidanud rutt olema, waid see wõis minna üldkommisjoni, maaseaduse komisjoni ja ei tea weel mitmesse komisjoni. Ma kuulsin, lugupeetud härrad, et isegi ettepanek oli põlise maatarwitamise seadus walitsusele tagasi anda.

Ma ei tea, kas ma peaksin weel edasi minema? Niisuguseid tarwilikka seaduseelnõusid oli wist wiis. Wõtame edasi minupärast maapanga seaduse, kui tahate. (J. Piiskar, is.: Kusta praegu on?) Kahe aasta eest on see seadus Riigikogusse tulnud, aga kus ta nüüd seisab? (M. Martna, sd.: Küsi härra Jürmani käest! Härra Jürman oli aruandja!) Härra Jürman on alles kuu aega tagasi aruandjaks määratud. Aga kus seisis see seadus enne? Waadake, maapanga seadus on Riigikogus kinni hoitud. (M. Martna, sd.: Miks Teie wägewus ei nihutanud teda, kui walitsuses olite?) Ja nüüd kogu aeg kuuleme, et wiimasel ajal meie Riigikogu koosolekutel ei arutata enam muud, kui seda, kuidas wäljaminekuid suurendada, aga mitte seda, kuidas rahwa sissetulekut tõsta. (M. Juhkam, tõer.: Peame meeles maanteede seaduse juures.) Maanteede seadus annab meile 10 korda niipalju, kui meie tema peale wälja anname, sest see on rahwamajanduslikult tulu-, aga mitte kulutoow seadus. Ma olen kuulnud enese poolehoidjate keskelt ja ka enese walijate poolt wiimasel ajal arwamisi Riigikogu kohta, mida mina kohustatud olen siit teile, austatud Riigikogu liikmed, edasi andma. (L. Johan-

son, sd.: Teie walijad on eksinud.) Ja ka Teile, härra Johanson, pean ma seda edasi andma. Mina olen kuulnud öeldama... (L. Johanson, sd.: Mõni joobnud peaga walija ütleb.) ...et Riigikogu wiimasel ajal enesele ülesandeks on teinud esimeses järjekorras arutada töökaitsemist, aga mitte töötegemist. (L. Johanson, sd.: Joomarid ütlewad „Kristjani“ pidudel seda.) Kuulge, Teie härra Johanson, kaswage weel wanemaks, enne kui Teie minuga niiwiisi kõnelema tulete. (L. Johanson, sd.: Noh, kes Teie siis olete, ega Teie enam sise-minister ei ole.) Ega see Teid ei tõsta, et Teie aruandja lauas istute. (L. Johanson, sd.: Ega see Teid ei tõsta, kui Teie kisendate ja karjute. Wahelhüüded.)

Juhataja **K. Wirma** (helistab): Palun rahu! Palun kõnelejaid ja wahelhüüdjaid mitte isiklikka kõnekääne tartitada.

K. Einbund (põl.): On tõesti huwitaw tähele panna sotsialistlikkude rühmade nõudmisi, mida nad enestele ilmingimatuks üles seadsid, kui nemad walitsust lubasid toetada. Ma tuletan need nõudmisi teile praegu meelde, ja meie, paremalt poolt näeme, et teie esimeses järjekorras nende nõudmiste täitmisele olete asunud.

Juhataja **K. Wirma**: Palun rahu!

K. Einbund (põl.): Selles ei ole midagi iseäralikku, sest teie tahtmine on, et praegune walitsus peab püsima ja teie tahtmine on ühtlasi ka, et praegune walitsus püsima peab sotsialistide toetusel. Ja kui see on teie tahtmine, siis ei ole selles midagi iseäralikku, et töökaitse-, haiguskinditus-, pensioni- ja hoolekandeseadused Riigikogus arutamisel on esimeses järjekorras, aga mitte teiste seaduseelnõudega ühtlaselt, wõi vähemalt segi põimitult. (M. Martna, sd.: Õnnelik noorhärä, kes niisuguseks sotsialistiks on arenenud.)

Juhataja **K. Wirma** (helistab): Palun rahu!

K. Einbund (põl.): Ma pean, kahjuks, ütlema, et (J. Piiskar, is.: ...et walitsus ei kuku!) tõesti Riigikogu

praegusel ajal suuri eksisamme teeb, kui ta need eelnõud, mida meie rahwa kapi- taali ja jõukuse arenemine nõuab, kalewi- all hoiab. Teie kuulake ainult, kuidas rahwas nuriseb selle üle ja pange tähele, mis kõneldakse selles asjas meil ja igal pool rahwa kogumise kohtadel. (J. Hol- berg, põl.: Nemad ei käi seal! J. Temant, põl.: Kus nemad rah- wast näewad? — J. Holberg, põl.: Rahwas lööb nad mada- munadega maha!) Mina arwan, et meie ei tohi parlamendi töös mitte ainu- üksi rahuldada pahema poole nõudmisi, waid eestkätt peame rahuldama ka nende rahwaklasside nõudmisi ja huwisid, kelle ülesandeks on rahwa jõukust tõsta ja arendada, sest ilma selleta olete ka teie pankrotis. (L. Johanson, sd.: Kuhu teie panite riigi kullataga- wara?) No, teie olete seda palju roh- kem lendu lasknud, kui meie. (L. Jo- hanson, sd.: Wõib asju kuulata, aga sarnaseid mitte.)

Juhataja **K. Wirma**: Palun rahu! Palun kõnelejat mitte segada!

K. Einbund (põl.): Ja nüüd, mina lubaksin enesele weel mitte lõpetada, waid kõneleda ka samast ainest, millest siin kõneles hoolekandeminister, ja mida heameelega rõhutas väga lugupeetud rkl. Martna. (M. Martna, sd.: Wäga lugupeetud koguni!) Mina olen ikka Teid austanud, kui Teie mind ka nii austaksite. (Kestew naer. M. Mart- na, sd.: Kahjuks ei saa!)

Mina tahaksin puudutada meeolusid, mis selles asjas walitsesid I omawalitsus- tegelaste kongressil. (Wahelhüüe L. Johanson'i, sd. poolt.) Kui Teie när- wid juba minu kõne all kannatawad, siis on nad küll kaunis nõrgad. Omawalit- sustegelaste kongressil olid kõik sel ar- wamisel, et hoolekandeseadus on tarwilik ja ta tuleb ruttu maksma panna, aga siin jäeti ütlemata teised laused, teised hää- led, mis kuuldusid samade kõnelejate poolt ka omawalitsuse kongressil. (J. Piiskar, is.: Teie jätsite need ütlemata!) Neid ma tahan ka öelda. (E. Weberman, rhsw.: Öelge seda neljapäewal. M. Martna, sd.: Ega siin pole kongress!) Öeldi, et hoolekandeseadus on tarwis maksma panna. (M. Martna, sd.: Kas sa näed! J. Piiskar, is.: Aga enne

ikka maanteede seadus!) Aga kõigeesmult rahuldage nende omawalit- sustegelaste nõudmised, kes samakindlalt hoolekandeseadust nõudsid omawalitsuse kongressil, ja seal oli üks nõudmistest, et ärgu Riigikogu wõtku enne seda seadust wastu, kui ta ei ole omawalitsustele näi- danud tulusid, millest need wäljaminekud kaetakse. (J. Piiskar, is.: Seda küll ei öeldud. B. Oja, tõer.: Seda seal ei öeldud.) Peale selle kõneldi oma- walitsuse kongressil, et wõetagu see sea- dus wastu, aga ärgu piiratagu mitte seda- wõrd omawalitsuste huwisid ja oma- walitsuste wabadust, kui see seadus seda piirab. (L. Johanson, sd.: Mis Teie ka wabadusest räägite!) Mina pean Teie kahjuks enese tunnistama oma- walitsuste wabaduse suuremaks kaits- jaks, kui Teie seda olete. (L. Johanson, sd.: Politsei on Teie „A“ ja „O“ olnud. 7 mundrit olete Teie muretsenud sel ajal.) Kui meie lehitseksime hoolekande seaduseelnõu, siis näeme, missugustesse kütketesse oma- walitsused oma wabas otsustamises on pandud. Mul ei oleks tarwilik lisandusi hakata tooma sellele, mis rkl. Linnamägi osaliselt selle küsimuse kohta, mis mina praegu puudutan, juba ette kandis. Oma- walitsustegelased ise kõnelewad, et teie andke meile wõimalus, et meie saaksime hoolekande ülesandeid täita, aga äрге kitsendage meie wabadust ja äрге suruge meile otsustusi peale, mida meie ise ot- sustada tahaksime. Mina läheksin weel edasi ja ütleksin, et ärgu pangu Riigi- kogu omawalitsustele mitte kümnekord- set järelwalwet peale, waid on küll, kui teie omawalitsuse asutused panete ainult ühekordse järelwalwe alla. Aga see sea- dus näeb ette omawalitsuste kohta eri- lise järelwalwe, mis lahku läheb maks- wast seaduslikkuse järelwalwest. Kogu aeg olete Teie, härra Johanson, ja ka paljud teised kõnelenud selle wastu, et omawalitsuste kohta ei tohi olla otstarbe- kohasuse järelwalwet. Aga selle seadu- sega tahate Teie panna omawalitsused kõigesuurema otstarbekohasuse järel- walwe alla. Kogu aeg olete teie kõnele- nud sellest, et omawalitsuste järele peab ainult siseministerium pidama seadu- likkuse järelwalwet, aga nüüd tahate teie omawalitsuse asutused panna töö-hoole- kandeministeriumi kommissaride wõimu alla, et nad neid dekreete täpselt täidak- sid, mis see seadus ette näeb. Meie wa-

bariigis alluwad omawalitsuse asutused ainult ühe järelwalwe alla ja see on seadusandliku järelwalwe alla, omawalitsusajade peawalitsuse kaudu. Muud järelwalwet ei tohi tunnistada. Niipea, kui teie omawalitsuse asutused panete ka oma sotsiaalsetes huwides üks kord sotsiaalministeeriumi järelwalwe alla, siis kaubandusministeeriumi järelwalwe alla, siis panete põllutöoministeeriumi järelwalwe alla ja waadake, siis ei jää omawalitsuste wabadusest midagi järele. Ja kui praegu juba nurisetakse selle üle, et omawalitsusajade peawalitsus on järelwalwes pisut täpne olnud, et tema on liiga täpselt seaduse täitmise järele walanud, kui nüüd selle üle nurisetakse, siis teie kümnekordselt kõwema järelwalwe juures lähewad need nurisemised kümme korda hullemaks, sest mida rohkem järelwalwe instantse on, seda keerulisemaks läheb järelwalwe ise.

Ja nõnda, austatud Riigikogu liikmed, lõpetades tänase kõne, on minu lühikene kokkuwõte: hoolekandeseadus on meile tarwilik, aga selles ulatuses, nagu siin ette nähtud, ja selles korras, nagu siin hoolekannet kawatsetakse teostada, ei ole tema meile mitte wastuwõetaw. Seda ütlen otsekohe. Ja et teda wastawalt ümber töötada, wastuwõetawaks kõigile Riigikogu rühmadele, on soowitaw, et tema juba puhtjuriidiliselt läbi kaalutaks komisjonis, komisjonis, mille ülesanne on eelnõusid just juriidilisest küljest läbi kaaluda.

Ja et see komisjon parlamendis, kellega on omawalitsuste huwide järelwalwe antud, et see komisjon wõiks tema kohta oma arwamise ja sõna öelda, sest tõesti, ma pean ütleva, et omawalitsuste wabadustest kõneldakse palju, aga kui tegelikult neid täitma hakatakse, siis parlamendi mõned rühmad rikuwad seda kõigejämedamini. Ja edasi arwan mina, et kui teie peaksite ka eitama omawalitsuse komisjoni seisukoha wõtmise tarwilikkust, selle juures wõime meie weel waielda, aga rahaasjanduse komisjoni seisukoha wõtmine on küll tarwilik. (M. Juhkam, tõer.: Tähendab, siis kolme komisjoni.) Aga mitmest komisjonist Teie maatarwitamise seaduse olete läbi lasknud? Ja teiseks on minu seisukoht, et sotsiaalsete olude ja tingimuste parandamisel kõiki parandusi

tunnistades peame igal sammul kaaluma eneste rahwa, kui ka tema majanduse kandejõudu, ja kui meie nendelt lähtekohadelt wälja läheme, ainult siis wõtame meie wastu enestele seadused, mis tõesti teostatawad ja wastuwõetawad on, ja meie ei waidleks siis nende wastu mitte. Aga niipea, kui meie hakkame seadusi tegema, mis umbes oma iseloomu poolest wastawad on põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seadusele, mis suuremalt osalt paberile on jäänud, waadake, niisuguseid seadusi ei ole meil tarwis teha.

W. Linnamägi (krst.): Wäga austatud Riigikogu liikmed! Enne kui meie tänase koosoleku lõpetame, teeksin mina ühe ettepaneku korra mõttes. (J. Holberg, põl.: Üks palwe lõpuk!) Täna sel koosolekul on kogu aeg õige sõjakat tooni tarwitatud ja õige palju ärewust olnud, mille üle ainult kahju wõib tunda, ja minu ettepanek oleks rahuettepanek. Nimelt peame meie igal reedel Riigikogu koosoleku, minu ettepanek aga oleks, sel reedel koosolekut mitte pidada. (J. Piiskar, is.: Ega siin ei saa kliisterdada!) Ettepanek pole mitte sellepärast, et nüüd kooliõpilastel „kliisterpühad“ on, waid sellepärast, et ewangeliumi luteriusu kirik, mille liikmed meie vähemalt 90% oleme, pühitseb sel päewal luteri usu üleswõtmise püha ja eriti tähtis on see püha sellepärast, et see on 400-aastane mälestuspäew. Seda päewa pühitseb terve luteriusu kirik meie maal, mälestades ja meelde tuletades seda sündmust. Sel päewal selle usu üleswõtmisega wabanes terve Euroopa waimuelu kütkest ja kahtlemata on meie usul suur tähendus rahwaste ja riikide edu mõttes, sest kõik wiimaste aastasadade edu nii riiklikul-sotsiaalsel, kui ka waimisel alal on oma põhja saanud luteri usust, selle waimu wabadusest, mis see usk meile on toonud. Et seda suurt sündmust mälestada, teen mina ettepaneku sel päewal mitte meie igapäewast tööd teha, waid püha pidada. (M. Martna, sd.: Kas meie kutsume Kuljuse jutlustama?) See on Teie maitseasi.

Juhataja K. Wirma: On ettepanek tehtud, reedel Riigikogu koosolekut mitte pidada. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 24 häält, wastu 26, —

seega on ettepanek tagasi lükatud.

Palutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 28 häält, vastu — 32, seega on ettepanek tagasi lükatud.

On ettepanek tehtud koosolekut lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu võetud. Kuulutan Riigikogu koosoleku lõpetatuks.

Koosolek lõpeb kell 10.10 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma.**

Abisekretäär **J. Wain.**